T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

ASALA TERÖRÜ VE TÜRK DİPLOMATLARI

Soner DEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN

Çankırı – 2020

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

ASALA TERÖRÜ VE TÜRK DİPLOMATLARI

Soner DEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN

Çankırı – 2020

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *"***Asala Terörü ve Türk Diplomatları**" adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

… / … / 2020

İmza

Soner DEMİR

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ ii
İÇİNDEKİLER iv
KISALTMALAR vi
TEŞEKKÜR vii
ÖZET viii
SUMMARY ix
ÇALIŞMANIN AMACI, YÖNTEMİ ve KAYNAKLARI x
GİRİŞ 1
BİRİNCİ BÖLÜM 3
TERÖRİZM KAVRAMI ve BİR TERÖR ÖRGÜTÜNÜN ORTAYA ÇIKMASI 3
1.1. TERÖRİZM KAVRAMI VE TERÖRİZMİN TARİHÇESİ 3
1.2. TERÖRİZMİN UNSURLARI 8
1.2.1. Siyasal/İdeolojik Unsur 8
1.2.2. Örgütlenme Unsuru 8
1.2.3. Şiddet Unsuru 9
1.3. ERMENİ MESELESİ VE ERMENİ TERÖRÜNE KISA BİR BAKIŞ 9
1.3.1. Ermeni Meselesi'nin Ortaya Çıkması (1856-1918) 9
1.3.2. Ermeni Komita Hareketleri (Hınçak ve Taşnak) 21
1.3.2.1. Hınçak 21
1.3.2.2. Taşnak 23
1.3.3. Ermeni Terörü 25
İKİNCİ BÖLÜM 29
ASALA TERÖR ÖRGÜTÜ: 29
TERÖRİZM ARAŞTIRMALARI VE ASALA FAALİYETLERİ 29
2.1. ASALA TERÖR ÖRGÜTÜ 29
2.1.1. Ortaya Çıkışı 29
2.1.2. Özellikleri 33
2.1.3. Uykuya Geçişi 35
2.2. ASALA – PKK İLİŞKİLERİ 36
2.3. TÜRK DİPLOMATLARINA YÖNELİK EYLEMLER 41
2.3.1. İlk Eylem 41
2.3.2. Ardı Arkası Kesilmeyen Terör Faaliyetleri 44

2.3.3. Son Eylem 49
2.3.4. Terör Faaliyetlerine Tepkiler 510
SONUÇ 621
KAYNAKÇA 643

EK - 1 ALTAY CENGİZER / RÖPORTAJ 67
EK - 2 DR. PAT WALSH / RÖPORTAJ - ORİJİNAL DİL 71
EK - 3 DR. PAT WALSH / RÖPORTAJ - SERBEST ÇEVİRİ 73
EK - 4 ŞEKİL 1- 2 BELGELERE GÖRE ERMENİ TERÖRÜNÜN ÜLKELERE VE YILLARA GÖRE DAĞLIMI 75
EK - 5 TERÖR EYLEMLERİ VE GERÇEKLEŞTİRİLEN SALDIRILARDA YARALI/CAN KAYBI 78

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.r.	Adı Geçen Rapor
ASALA	Armenian Secret Army fort he Liberition I Armenia
ARA	Armenian Revolutionary Army
bkz.	Bakınız
CIA	Central Intelligence Agency
FBI	Federal Bureau of Investigation
MS	Milattan Sonra
MİT	Milli İstihbarat Teşkilatı
IRA	Irish Republican Army
MI5	Military Ingelligence Section - 5
Nato	North Atlantic Treaty Organization
NAR	New Armenian Resistance
PKK	Partiya Karkeren Kurdistan
s.	Sayfa
ss.	Sayfa Sayısı
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
vd.	Ve diğerleri
JCAG	Justice Commandos of the Armenian

TEŞEKKÜR

Bu çalışma boyunca hiçbir desteğini esirgemeyen hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN'a sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Ahmet Hocam gibi değerli bir bilim insanıyla çalıştığım için kendimi çok şanslı sayıyorum. Üniversite hayatım boyunca her mecrada destek gördüğüm ve akademik anlamda yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen Doç. Dr. Sıddık ÇALIK hocama teşekkürlerimi iletiyorum. Diğer yandan kendisini tanıdığım için bahtiyarlık duyduğum ve tez çalışmamda yardımlarını esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Erol KARCI hocama da teşekkürlerimi iletiyorum.

Değerli analizlerini benimle paylaştığı için Dr. Pat WALSH'e ve dostum Dr. Elnur PAŞA'ya tez sürecinde şahsıma verdikleri kıymetli bilgiler için teşekkür ediyorum.

Tez sürecim boyunca fikir alışverişi yaptığım ağabeyim Tümer DEMİR'e ve hayatım boyunca beni her mecrada destekleyen kıymetli anneme ve babama teşekkürlerimi iletiyorum ve onları çok seviyorum.

Son teşekkür de çalışmamın tümünü okuyup, gerekli yerlerde düzeltmeler yapan Başak ŞAHİN'e…

Çalışmamın bu alanda literatüre bir katkısı olmasını diliyorum.

ÖZET

Bu tez çalışmasının temel amacı, ASALA terör örgütünü tüm boyutlarıyla incelemek olmuştur. ASALA terör örgütü Ermeni meselesinden ayrı düşünülemeyeceği için genel Ermeni terörü içinde ASALA'nın farkları ve özellikleri araştırılmıştır. Çalışmanın hazırlanması esnasında özellikle Türk – Ermeni ilişkileri üzerindeki hakim literatür taranmış ve temel metodoloji olarak, değerlendirme kısmı ve tezin tüm bölümlerinde sonuç elde etmek, genel yorumlar yapma argümanı kullanılmıştır.

Bu bağlamda kavramsal bir çerçeve oluşturmak için tezin birinci kısmında terör, terörizm kavramları üzerinde durulmuş, Ermeni meselesi Ayastefanos Antlaşması'ndan 1915 olaylarını kapsayacak şekilde genel olarak açıklanmıştır. Çalışmanın bu kısmında, ikinci kısmında muhtevaya girilerek açıklanacak olan ASALA terör örgütünün tam olarak anlaşılması için Ermeni komita hareketleri ile genel Ermeni terörü üzerinde de ayrıntıyla durulmuştur.

Tezin ikinci kısmında ise ASALA'nın diğer Ermeni terör hareketlerinden farklarını ortaya koymak ve özelliklerini araştırmak amaçlanmıştır. Bu noktada ASALA terör örgütünün kuruluşu, yapısı, diğer Ermeni terör örgütlerinden farkları, gerçekleştirdiği eylemler, PKK terör örgütü ve ulus-devletler ile ilişkileri belirtilmiştir. Çalışmanın bu kısmında Ermeni terörüne kurban verilen Türk şehitleri üzerinde durulmuş ve 20. yüzyılın son çeyreğinde yaşanan Ermeni terör olaylarının ilki ve sonuncusu üzerinde ayrıntılı çalışma yapılmış ve özellikle ölümle sonuçlanan eylemler ve bu eylemlere karşı tepkiler ele alınmıştır.

Çalışma, ASALA özelinde olan ancak genel bir terörizm analizi de içeren değerlendirme bölümü ile sonlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Terör, Terörizm, Ermeni Sorunu, ASALA, Şehit Diplomatlar

SUMMARY

The main purpose of this thesis is to examine the ASALA terrorist organization in all its dimensions. As ASALA terrorist organization cannot be considered apart from the Armenian issue, the differences and features of ASALA in general Armenian terrorism have been investigated.

A comprehensive literature review was made for the preparation of the study, and inferences and comments were adopted as the basic methodology.

In this context, in order to create conceptual framaework, the concepts of terror and terrorism were emphasized in the first section of the thesis, and the Armenian issue is explained in general by covering the 1915 incidents of the Treaty of San Stefano. In this part of the study, in order to fully understand the ASALA terrorist organization, which will be explained by details in the second section, the Armenian resistance movements and general Armenian terrorism are also elaborated.

In the second section of the thesis, it is aimed to reveal the differences of ASALA from other Armenian terrorist movements and to research its features. At this point, the establishment of ASALA terrorist organization, its structure, its differences from other Armenian terrorist organization, acts it carried out, its relations with the PKK terrorist organization and nation-states were addressed. In this section of the study, the Turkish martyrs who were sacrificed to Armenian terrorism were emphasized, and a detailed study was conducted on the first and the last Armenian terrorist incidents in the last quarter of the 20th Century, and especially the acts that resulted in death and the reactions against these acts were discussed.

The study ended with an evaluation section that is specific to ASALA but includes a general anaysis of terrorism.

Keywords: Terror, Terrorism, Armenian Issue, ASALA, Martyr Diplomats

ÇALIŞMANIN AMACI, YÖNTEMİ ve KAYNAKLARI

Kaleme alınan bu tezin konusu ASALA terör örgütünün tüm muhtevasıyla incelenmesidir. ASALA terör örgütünün meydana çıkması, Türk diplomatlarına yönelik eylemlere girişmesi terör tarihi açısından önemli bir ayrıntıdır.

20. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan bu terör örgütü, arka planını 1915 olaylarına dayandırarak Türk devletinden intikam almak amacıyla Türk diplomatlarına yönelik faaliyetler gerçekleştirmiştir. Bu noktada birçok paravan gruplar oluşturmuş, diğer terör örgütleri ile ilişki içerisine girmiştir.

ASALA, hedef olarak kendisine Türk diplomatlarını seçmiş ve kanlı eylemler yapmış bir terör örgütüdür. Bugün sözde soykırım mücadelesinin şeklinin değişmesi ve konuyla alakası olmayan üçüncü ülke parlamentolarda sözde soykırım kabul edilme girişimleri Ermenilerin ve diasporanın yeni taktiğidir. ASALA birçok uzmanca belirtildiği gibi hücreleriyle uyku dönemindedir.

Bu araştırmanın amacını, Türkiye'nin belki de en parlak memurlarının, hiçbir günahları olmadıkları halde ASALA terör örgütünce katledilmesi tekrardan akademik çevrede dillendirmek düşüncesi oluşturmuş ve bu terör örgütünün değerlendirmesini yapmak hedefi güdülmüştür.

Çalışmanın kapsamı ve sınırları ise şu şekilde oluşturulmuştur: Genel çerçevede terörizme bakılmış daha sonra Ermeni sorunu kısaca araştırılmıştır. Çalışmanın ana bölümü olan ASALA'nın 1973-1985 yılları arasındaki hemen tüm faaliyetleri ayrıntıyla araştırılmış ve değerlendirilmiştir. Çalışmanın yöntemi, ASALA'yı muhtevasıyla incelemek amacıyla durum çalışma yöntemiyle beraber kaynak tarama tekniği kullanılarak oluşturulmuştur.

Terör, terörizm, Ermeni sorunu, ASALA terör örgütü konusunda kaleme alınmış tüm basılmış ve online kaynaklar incelenmiş, bu çalışmada kullanılmıştır.

Ermeni sorunu konusunda otorite çalışma olarak kabul edilen Bilal N. Şimşir'in *Ermeni Meselesi: 1774-2005* kitabı; Esat Uras'ın *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi* kitabı ve Kamuran Gürün'ün *Ermeni Dosyası* kitabı tezin ana omurgasının

oluşturulma sürecinde kullanılmış önemli kaynaklardır. Özellikle şehit diplomatlarımız konusunun incelendiği bölümde yine Bilal N. Şimşir'in iki ciltlik *Şehit Diplomatlarımız* kitabından yararlanılmıştır.

GİRİŞ

Ayastefanos Antlaşması ile uluslararası gündemde kedisine yer bulan ‘’Ermeni Sorunu’’, bundan sonraki tüm süreçte gerek Osmanlı İmparatorluğu’nun gerekse imparatorluk sonrası kurulan genç Türkiye Cumhuriyeti’nin önüne her zaman engel olarak çıkmış bir konu olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminde, özellikle Birinci Dünya Savaşı sürecinde ve sonrasında Ermeniler bir sorun olarak İmparatorluğun karşısında durmuştur. ‘’Millet-i Sadıka’’ olarak adlandırılan Ermeniler, özellikle Rusya’nın da etkisiyle Osmanlı’ya son döneminde büyük bir sorun yaratan millet olarak tarihe geçmiştir. Öyle ki Ermenilerin, savaş sırasında içeriden de bir cephe açtığı, bu konuyu akademik olarak çalışan herkesin malumudur. Ermeniler Osmanlı’nın son döneminde isyanlar ve tedhiş hareketleri gerçekleştirerek kendilerine bir rol biçmişlerdir. Hedefleri, aynı Balkan coğrafyasında elde edilen bağımsızlıklar gibi Doğu Anadolu’da da bağımsız bir Ermeni devleti kurmak olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminde isyan hareketlerine ve teröre başvuran Ermeniler, Türkiye Cumhuriyeti devletine karşı da artık ayrı bir devlet olduğu ve isyan edemeyeceği için terör eylemleri göstermişlerdir. Bu noktada özellikle 1973-1985 yılları arasında yetişmiş Türk diplomatlarına karşı art arda yoğun terör saldırıları düzenlemişler, birçok Türk diplomatını ve Türk kamu görevlilerini şehit etmişlerdir.

Bu noktada kaleme alınan bu yüksek lisans çalışması, Türk diplomatlarına yönelik olarak gerçekleştirilen terör saldırılarında genel olarak başrolü üstlenen ASALA terör örgütünü incelemeyi kendisine hedef olarak belirlemiştir.

ASALA terör örgütü, Türk insanından ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nden 1915 olaylarının intikamını almak amacında olan bir terör örgütüdür. ASALA’nın felsefesi Marksist-Leninist bir dünya görüşüdür. Radikal sosyalizm düşüncesiyle 19. yüzyılın sonlarında kurulan Hınçak terör örgütünün, 20. yüzyılın son çeyreğindeki yüzü ASALA olmuştur. Yurt dışındaki Türk misyonlarına, Türk diplomatlarına ve Türk

kamu görevlilerine karşı gerçekleştirilen eylemlerden önemli çoğunluğunda ASALA'nın adı geçmektedir.

Ermeni terör örgütü ASALA'yı tüm yönleriyle inceleme hedefi güden bu tez iki kısımdan oluşmaktadır.

Tezin birinci kısmında, kavramsal çerçeve oluşturmak için ve ASALA'nın ortaya çıkışını daha iyi anlamak için terör ve terörizm kavramları incelenmiş ve Ermeni sorunu araştırılmıştır. Bu noktada terörizmin kavramı ve tarihçesi üzerinde araştırma yapılmış ve terörizmin unsurları olan siyasal/ideolojik, örgütlenme ve şiddet kavramları açıklanmıştır. Terörizm kavramı tüm boyutları ile açıklandıktan sonra Ermeni sorununun ortaya çıkışı, Ayastefanos Antlaşması'ndan 1915 olaylarına kadar geçen süreç içerisinde incelenmiş, daha sonra Ermeni Komita Hareketlerine Hınçak ve Taşnak özelinde değinilmiştir. ASALA terörüne değinmeden önceki son başlık ise Ermeni Terörü olmuştur. Bu maddede Ermeni terörünün ortaya çıkması, özellikleri ve gerçekleştirilen suikastlar üzerinde durulmuştur. ASALA terör örgütünden hariç önemli terör eylemleri gerçekleştiren JCAG, ASALA-MR, ARA ve NAR incelenmiştir.

Tezin ikinci kısmında ise ASALA üzerinde yoğunlaşılmıştır. ASALA terör örgütünün ortaya çıkışı, onu diğer Ermeni terör gruplarından ayıran özellikleri ile uykuya geçişi birinci bölümde açıklanmıştır. İkinci kısmın ikinci bölümünde ise Türkiye'nin kurulduğu ilk günden beri ortadan kaldırmak için mücadele ettiği terör örgütü PKK ile ASALA terör örgütlerinin ilişkileri irdelenmiştir. Bu bağlamda ilk önce PKK terör örgütünün tarihçesi ve özellikleri üzerinde durulmuş daha sonra iki terör örgütünün ortak noktaları belirtilerek iki terör örgütünün ikili ilişkileri araştırılmıştır. İkinci kısmın üçüncü bölümünde ise Ermeni terörünün 1973 yılında Türk diplomatlarına yönelik başlattığı terör zincirinin ilk halkası olan Santa Barbara suikastı ile başlamış, daha sonra özellikle ölümle sonuçlanan Ermeni terörist faaliyetleri sırayla belirtilmiştir. Son olarak da Ermeni terörünün son faaliyeti olan Türkiye'nin Ottowa Büyükelçilik konutuna gerçekleştirilen saldırının açıklanmasıyla sonlamıştır. Tüm çalışmanın son bölümü ikinci kısmın son bölümünde ise Ermeni terörüne yönelik olarak dile getirilen tepkiler üzerine durulmuştur.

Çalışma genel bir sonuç ile son bulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

TERÖRİZM KAVRAMI ve BİR TERÖR ÖRGÜTÜNÜN ORTAYA ÇIKMASI

1.1. TERÖRİZM KAVRAMI VE TERÖRİZMİN TARİHÇESİ

Osmanlıca ‘’tedhiş’’ sözcüğünün karşılığı olan terör kelimesi, ‘’korku salmak, dehşete düşürmek, yıldırmak’’ anlamlarında olan Latince’den türetilmiştir. Şiddet hareketlerine başvurarak psikolojik etkileme metoduyla siyasi amaçlara erişme hedefi olarak tanımlanabilir.[1]

Birleşmiş Milletler’de konsensüs sağlanamadığı için terörizm kavramının tamamlanması noktasında genel kabul edilen bir tanım ortaya çıkmamıştır. Ancak genel olarak kısa bir terörizm tanımı, korku salarak istediğini yapma hareketidir, şeklinde oluşturulabilir. BM’de terörizm konusunda konsensüs sağlanamamasındaki en büyük neden konunun girift özelliğidir. Örneğin x bir gruba y devleti terör hareketi derken; z devleti bu x grubunu özgürlük savaşçıları şeklinde tanımlamaktadır. İşte bu perspektifsel yaklaşım genel kabul edilen bir terörizm kavramında ortak bir tanımın çıkmasında engel teşkil etmiştir.

Terörizm kavramı aynı ülke içerisinde farklı devlet birimlerinde dahi ortak bir tanım çerçevesinde açıklanmaz. Herkesin terörizm algısı faklıdır. Örneğin İngiliz Dış İstihbarat Servisi MI5 terörizmi şöyle tanımlar:[2]

> *“Terörist gruplar, nedenlerini duyurmak ve hedeflerine ulaşmak için bir araç olarak şiddet ve şiddet tehditlerini kullanırlar. Genellikle hükümetleri ve hükümet politikalarını etkilemeyi veya bunlara baskı yapmayı amaçlarlar ancak demokratik süreçleri hatta demokrasinin kendisini reddederler.”*

---

[1] Kemal Girgin, Çağdaş Politika ve Diplomasi El Kitabı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1975. s. 502.

[2] “What is Terrorism?”, Erişim Tarihi: 12 Ocak 2020, https://www.mi5.gov.uk/counter-terrorism

FBI ise terörü tanımlarken iç ve uluslararası terörizm çerçevesinde hareket eder. Her iki tanım şu şekildedir:[3]

> *"**İç terörizm:** Bireyler ve/veya gruplar tarafından politik, dini, sosyal, ırksal veya çevresel nitelikleri iç etkilerden kaynaklanan ve daha fazla ideolojik hedeflere yönelik şiddet içeren hareketlerdir.*
>
> ***Uluslararası terörizm:** Belirlenmiş yabancı terör örgütleri veya milletlerinden (devlet destekli) esinlenilen veya bunlarla ilişkilendirilen bireyler ve/veya gruplar tarafından işlenen şiddet eylemleridir."*

Küresel boyutta oluşturulan ve süreklilik bağlamında da en uzun ve aktif örgüt olan NATO ise terörizm açıklamasında ve terör hareketleri karşısında oluşturduğu vizyonu şöyle açıklar:[4]

> *"Terörizm her şekilde NATO ülkelerinin vatandaşlarının güvenliği ve uluslararası istikrar ve refah için doğrudan bir tehdit oluşturmaktadır. Sınır, milliyet veya din bilmeyen ve uluslararası toplumun birlikte ele alması gereken bir zorluk olan sürekli bir küresel tehdittir. NATO bu tehdide kararlılıkla ve tam dayanışma içinde tüm biçimleri ve tezahürleriyle savaşmaya devam edecektir. NATO'nun terörle mücadele çalışmaları tehdit konusunda farkındalığın artırılmasına, hazırlık ve yanıt verme yeteneklerinin geliştirilmesine ve ortak ülkelerle ve diğer uluslararası aktörlerle ilişkilerin geliştirilmesine odaklanmaktadır."*

Türk yasalarınca terör kavramı ise 12/04/1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 1. Maddesinde şu şekildedir:[5]

> *"Terör, cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasa'da belirtilen*

---

[3] "Terrorism Definitions", Erişim Tarihi: 12 Ocak 2020, https://www.fbi.gov/investigate/terrorism

[4] "Countering Terrorism", Erişim Tarihi:13Ocak 2020, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics.htm

[5] Bkz. Erişim Tarihi: 13 Ocak 2020, https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf.

> *Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek. Devletin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzeni veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir."*

Bu noktada terör ve terörizm tanımları için Jandarma Genel Komutanlığı Terörle Mücadele Daire Başkanlığına bakacak olursak:[6]

> *"Terör ve Terörizm farklı kavramlardır. Terör, her türlü şiddet hareketlerini içermekte olup, örgütlü ve kuralsız şiddet hareketleri olarak tanımlanabilir. Terörizm ise siyasi unsur içeren, yani bir ideolojisi bulunan ve mevcut sistemi şiddet yoluyla tahribe yönelmiş bir ideoloji etrafında örgütlenen birden fazla kişinin şiddet eylemleri temelinde, mevcut siyasi iktidarı ve rejimi hedef alan faaliyetlerdir."*

Etimolojik olarak terör kelimesinden türeyen terörizm, bir hedefe ulaşmak için gözdağı vermek olarak da tanımlanabilir.[7]

Görüldüğü üzere terör kavramını açıklama noktasında, açıklayıcılar kendi gözlüklerinden konuya bakmışlardır. Öyle ki terörist grup olarak gösterilen ve terör faaliyetleri yapan gruplarda kendilerini tanımlamaya çalışırken bir terör faaliyeti değil de özgürlük hareketi içerisinde bu tanımı oluşturmuşlardır. Terörist gruplar ise kendilerini, *"normalde ulusal kurtuluş hareketleri ya da sosyal, ekonomik, dini ya da emperyalist baskıya veya bunların bir kombinasyonuna karşı savaşçı"* olarak tanımlarlar.[8]

---

6 Bkz. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2020, https://www.jandarma.gov.tr/asayis/terorle-mucadele-daire-baskanligi

7 Igor Primoratz, ''What Is Terrorism?'', içinde, Igor Primoratz, Terrorism: Philosophical Issues, Palgrave Macmillan 2004, s. 17.

8 Ariel Merari, "Terrorism as a Strategy of Insurgency", içinde Gerard Chaliand and Arnaud Blin, The History of Terrorism: From Antiquity to Al Qaeda. University of California Press: Berkeley and Los Angeles, California, 2007, s. 27.

Kavram olarak tanımlanmakta ortak bir paydada buluşulamayan terörizm kelimesi tarihçesi ile de özellikle araştırılması gereken bir güvenlik çalışmaları konusudur. İlk terör faaliyetleri nelerdir, ilk terörist grup kimlerce ve ne zaman kurulmuştur, terörizmin zirve yaptığı dönem hangi dönemdir, terörizm faaliyetlerinin son eylemi nedir gibi sorular aslında bizi terörizm tarihini çalışmaya yönlendirir.

Terörizmin tarihi çok eskilere kadar götürülebilir ancak modern anlamda terörizm, özellikle Soğuk Savaş yıllarını takriben kavramsal ve eylemsel açıdan genişlemiş bir alan olarak ortaya çıkmıştır.

Tarihsel sürece baktığımızda, Brutus tarafından MS 44'de Roma İmparatoru Julius Sezar'ın öldürülmesi ve daha sonra bu suikast hareketinin, liderlerin terör hareketlerine maruz kalmasına öncülük ettiği için Brutus'un eylemi terörist hareket olarak kabul edilmiştir.[9]

Yahudi ülkesi Iudaia'nın MS 6 senesinde Roma'ya bağlı bir eyalete dönüştürülmesi ve bu durumu kabul etmeyen Yahudilerin politik ve dini gerekçelerle Roma hâkimiyetine karşı çeşitli isyanlara girişmeleri ve nihayetinde sistematik bir örgüt oluşturarak MS 50'li yıllarda ortaya çıkan Sicarii MS 73 senesine kadar Roma'ya yönelik eylemler içerisinde olmuştur. Örgüt ismini 'Sicaa' adı verilen kıvrımlı hançerden almıştır ve örgüt üyeleri suikastları bu hançerlerle gerçekleştirdikleri için kendilerine 'Sicarii' demişlerdir.[10]

Terörizm tarihi içerisinde tarihin gördüğü en büyük terör örgütlerinden birisi de Haşhaşilerdir. Hasan Sabbah'ın 11. yüzyılda afyonla uyuşturduğu fedaileri ile Orta Doğu ve İran'da gösterdiği terör faaliyetleri, terörizm tarihinin önemli noktalarından birini teşkil etmektedir. Hasan Sabbah'ın savaş yoluyla Büyük Selçukluları mağlup edemeyeceğini anlaması ve bunun üzerine Alamut Kalesi merkezli bir terör grubu kurması ve terörle dehşet yaratarak bölgeye hakim olmak hedefi çerçevesinde kurulan bu örgüt, Sabbah tarafından düşmanı olarak görülen devlet adamlarına suikastlar yapmış ve öldürmüştür. Haşhaşilerin terör faaliyetleri 1200 yılına kadar çeşitli fraksiyonlarla sürmüştür.

---

[9] Bekir Gücenmez . Terörizmin Finansmanı: PKK, ETA ve IRA Terör Örgütlerinin Karşılaştırılması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014, s.13.

[10] Recep Özman ve Okan Açıl, "Sicarii Örgütü ve Faaliyetleri", Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt: 38, Sayı: 63, Yıl: 2019, s. 22.

1914 yılında, Sırp kimlikli bir şahsın, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu veliahtını öldürmesi ile Birinci Cihan Harbi'nin çıkmasına neden olmuş ve bu eylem terörizm tarihinde sonuca etki eden en önemli olay olarak anılmıştır.[11] Bu noktada 1. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkmasını direkt bu olaya bağlamamakla birlikte fitilin ateşlenmesi noktasında bu olay önem arz etmektedir.

Soğuk Savaş sürecinde ise terör hareketleri artma eğiliminde olmuş, özellikle Sovyetler Birliği'nin desteklediği marjinal sol perspektifli terör grupları etkin olmuştur. Berlin Duvarı'nın yıkılması akabinde bu sol eğilimli terör gruplarının da etkinliği giderek azalmıştır.

11 Eylül'de İkiz Kulelere gerçekleştirilen terörist saldırılar sonrasında terör örgütlerinin yapısı ve açıklanması büyük oranda değişmiş ve dönüşmüştür. Bu milat tarihinden itibaren terör örgütlerinin ulus-devletlere olan bağımlılığı, küresellik olgusunun varlığını güçlü şekilde hissettirmesiyle beraber ortadan kalkmıştır. ABD'nin terör örgütlerinden aldığı darbe sonrasında savunma hattını kendi coğrafyasından çok daha ileri taşıması ve Orta Doğu merkezli terörist arama faaliyetleri neticesinde gerçekleştirdiği Irak işgali sonucunda tüm eski grup terör örgütlerinden farklı terör yapılanmaları ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş döneminin terörist grupları marjinal sol eğilimli hareketlerken; 11 Eylül'den sonra literatürde İslami terör kavramı türetilmiştir.

11 Eylül sonrası, eski tip terör örgütleri sistemde kendilerine bir yer edinmek için terör faaliyetleri uygularken; tüm sisteme karşı olan ve kendisine yeni bir sistem oluşturma hedefinde olan terör grupları, yeni tip terör grupları olarak ortaya çıkmıştır.

PKK ve IRA gibi eski tip terör grupları toprak tutmak bağlamında coğrafyaya odaklanmışken; yeni tip terör gruplarından El-Kaide bu bağlamda global odaklı bir hareket olarak karşımızda durmaktadır. DAEŞ terör örgütü ise siyasi amaç güderken her iki terör grubu içerisine sığmayan yapısı ile melez bir grup olarak belirmektedir.

---

[11] Haydar Çakmak, "Tarihi Açıdan Terör", içinde Haydar Çakmak ve Taner Altunok, Terörizmin Finansmanı ve Ekonomisi, Ankara, Barış Platin Kitap, 2008, s. 31.

1.2. TERÖRİZMİN UNSURLARI

Tanımlama noktasında ortak bir tanım olmasa da terörizmi açıklarken genel olarak tüm tanımların içerisinde ideoloji, örgütlenme ve şiddet kavramları geçmektedir. Bir terör örgütünün oluşturulması noktasında ideolojik altyapı oluşturmak örgüt bütünselliği açısından önemli bir nirengi noktasıdır. Diğer yandan örgütlenme ile terörist gruplar, varlıklarını devam ettirme konusunda hiyerarşik yapıya önem vermektedirler. Terör örgütleri yukarıda belirtilen ideolojik/siyasi aracına ulaşmak için ise şiddet unsurunu kullanmaktadır.

1.2.1. Siyasal/İdeolojik Unsur

Her terör örgütü belirli hedefler çerçevesinde ortaya çıkar. Fikri altyapısı olarak bir ideoloji çerçevesinde kurulan terör örgütleri, bu ideolojileri ile faaliyetlerine dayanak sağlamaktadırlar. İdeoloji, terör grupları için çok önemli bir unsurdur. Nitekim bu noktada ideoloji için canlarını hiçe sayabilecek pozisyona düşebilirken aynı zamanda bu ideoloji için sivillerin canlarına kıyabilmektedirler.

Siyasi amaç uğruna hareket eden terör grupları, kendi ideolojilerini ve siyasi düşüncelerini yönetimde hâkim kılmak ister. Var olan mevcut düzeni yıkarak kendi düzenlerini, yani kendi siyasi ve ideolojik sistemlerinin hâkim olduğu sistemi, kurmak isterler ve bu hedef doğrultusunda şiddet kullanırlar.

İdeolojik altyapı konusunda örnek vermek gerekirse Marksist-Leninist ideoloji çerçevesinde kurulan PKK terör örgütü, uzun yıllar hedefleri için bu terminolojiyi kullanırken; 11 Eylül olaylarından sonra var olan tek küresel güçten her anlamda destek almak için o küresel gücün söylemlerini kabul edip, demokrasi, insan hakları gibi kavramlara odaklanmışsa da Marksist-Leninist düşünceden uzaklaşamamış bir terör örgütü görüntüsü vermiştir.

1.2.2. Örgütlenme Unsuru

Terör gruplarında örgütlenme önemli bir noktadır. Terör grubunu bir piramit şeklinde düşünürsek en tepede lider ve genişleyen zemine doğru diğer örgüt mensuplarını görmekteyiz. Lider mekanizmasının önemli olduğu terör gruplarında

yönetim bölümünden herhangi bir kişinin ölümü sonrasında yerine gelecek kişi hemen belli olur.

Bu noktada, kısa bir süre önce öldürülen DAEŞ terör örgütü lideri Bağdadi'den hemen sonra örgüt yeni liderlerini çok kısa bir süre içerisinde seçmiştir. Atomize yapının varlığı, grubun dirayeti ve amaçlarının lider değişikliği ile son bulmayacağını göstermiştir.

1.2.3. Şiddet Unsuru

Terör gruplarının siyasi ve ideolojik hedeflerini gerçekleştirmek için şiddet unsurunu kullanırlar. Şiddet unsuru ile toplumda korku durumu oluşturma, ülkede kaos yaratma ve yılgınlığı artırma amaçlanır. Saldırılar, şiddetin en önemli aracıdır. Sistemli olup olmaması önemli değildir. Önemli olan toplumda korku yaratma düşüncesidir. Bu saldırılar, yeri geldiğinde molotof kokteyli ile gerçekleştirilen bir eylem olabilirken yeri geldiğinde canlı bomba eylemleri, bombalı saldırı, silahlı tarama eylemleri… vb. şeklinde devam edebilir.

1.3. ERMENİ MESELESİ VE ERMENİ TERÖRÜNE KISA BİR BAKIŞ

Ermeni meselesi ve Ermeni Terörünün işleneceği bu bölümde, genel tez konusu ASALA'nın önüne geçmemek için konulara genel olarak bakılacaktır. Nitekim bu noktada, ilk önce Ermeni meselesinin ortaya çıkış süreci incelenecek, daha sonra Ermeni komita hareketlerine değinilecek, son olarak da Ermeni Terörü başlığı altında ASALA sürecine kadar ki Ermeni terör hareketleri araştırılacaktır. Burada ASALA'ya değinilmeyecektir.

1.3.1. Ermeni Meselesi'nin Ortaya Çıkması (1856-1918)

Ermeni sorunu 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dillendirilmeye başlanmıştır. 1856 Islahat Fermanı ve 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşının akabinde Ayastefanos Antlaşması ve Berlin Konferansı Ermeni sorununun ortaya çıkmasındaki önemli tarihlerdir. Fakat tüm bu tarihlerden önce önemli bir gelişme olan 1789 Fransız İhtilali sonucunda ortaya atılan milliyetçilik düşüncesi, Ermeni Sorununun ortaya çıkmasındaki önemli süreçlerden birisi ve en önemlisidir.

1789'da Fransa'da gerçekleşen ihtilal ile dünyada bir milliyetçilik furyası yayılmış, bu süreçten heterojen bir imparatorluk olan Osmanlı da önemli ölçüde etkilenmiştir. Nitekim, ihtilalin yaydığı milliyetçilik akımı ile Osmanlı İmparatorluğu içerisinde yaşayan etnik gruplar muhtariyet ve bağımsızlık hayallerine kapılmışlardır. Nitekim bu noktada Bulgar muhtariyeti önemli bir örnektir. Halil İnalcık, doktora tezi de olan *"Tanzimat ve Bulgar Meselesi"* kitabında bu süreci muhtevası ile anlatmıştır. Ermenilerin Balkanlardaki ulusları örnek alarak bağımsız olmak hedefleri çerçevesinde Balkanlarda yaşanan bu süreci iyi okumak gerekmektedir. Bu minvalde Bulgar muhtariyetine kısaca değinirsek:[12]

> *"17. yüzyıla kadar Bulgarca 3 tane dini kitap çıkmıştır. Memleketlerinde kilise ve manastırlara bağlı iptidai mektepler haricinde başka okul yoktu. Bulgaristan'da bütün dini makamlar Rumlar'ın elinde idi. Bulgar dili ile ayin yapmak yasaktı. Bulgarlar, milli kültürden ve burjuvaziden mahrum bir şekilde köylerinde yaşamaktaydılar. Öyle ki Yunan okullarında yetişmiş Bulgarlar artık kendilerini Bulgar saymaktan utanıyorlardı. 18. yüzyılın sonlarında artık Bulgar namı ile bir millet tanınmıyordu. Ancak Bulgar keşiş Paisii ve Sefroni adlı bir rahip yazdıkları eserlerle Bulgarlarda milli şuuru uyandırmıştı. Paisii, Bulgarların şanlı tarihini anlatırken; Sefroni ise içinde bulundukları sefilliği anlatmıştır. Fakat 1800'lü yılların ortalarından itibaren bütün Avrupa, Bulgarları Balkanların en büyük milletlerinden biri olarak tanıyacak, siyaset sahnesinde Bulgar milletinin haklarından bahsedecek, nitekim 1878 yılında Bulgarlar müstakil siyasi bir varlık olarak tanınacaktır."*

Görüldüğü gibi milliyetçilik düşüncesi, benliğini unutma noktasında olan bir ulusu dahi diriltmiş ve muhtariyet ve sonrasında bağımsızlık yaşamasını sağlamıştır. Milliyetçilik, kimliğin oluşmasında yegâne unsurdur ve kısa zaman içerisinde bu düşünce Ermenilerce de benimsenecektir.

---

[12] Bu noktada daha ayrıntılı bilgi için bkz. Halil İnalcık, Tanzimat ve Bulgar Meselesi: Doktora Tezi'nin 50. Yılı 1942-1992, Eren Yayıncılık, İstanbul, ss. 17-44.

Islahat Fermanı ile Osmanlı İmparatorluğu içerisindeki Müslüman ve Hıristiyan tebaa arasındaki denge, Hıristiyanların lehine doğru dönmüş, Ermeniler de Islahat Fermanı'ndan ve yabancı himayesinden yeterince yararlanmasını bilmişlerdir.[13]

93 Harbi olarak da bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı, Osmanlı İmparatorluğu için çok büyük bir felaketken; Osmanlı Ermenileri için büyük bir fırsat olmuştur. Özellikle Doğu Anadolu'da Ermeni çeteleri Türk-Müslüman köylerine saldırmışlar, işgalci Ruslarla yaptıkları iş birlikleri ile ticari açıdan zenginleşmişler ve bunlara ek olarak Rusların hizmetine girmişler ve 1877-1878 yıllarında Erzurum ve Kars bölgesinde Rusların silahlarıyla birçok zulüm yapmışlardır.[14]

Doğu Anadolu'da durum böyle iken; İstanbul Ermenileri 1877-1878 Türk-Rus savaşında ilk önce Osmanlı'ya bağlı olarak göründülerse de özellikle Plevne'de Gazi Osman Paşa'nın teslim olmasıyla beraber yüzlerini Ruslara dönmüşler ve çok kısa zaman önce bağlı olduklarını ilan ettikleri Osmanlı'ya sırt dönmüşlerdir.[15]

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından sonra 3 Mart 1878 yılında imzalanan Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması'na Ermenilere yönelik eklenen madde ile Ermeni adı ilk defa uluslararası bir antlaşmada yer almıştır:[16]

> *"Madde 16 - Ermenistan'da (Doğu Anadolu'da) Rus işgalinde bulunan ve Türkiye'ye geri verilecek olan toprakların Rus askerince boşaltılması, oralarda, iki devletin (Osmanlı ve Rusya) iyi ilişkilerine zararlı karışıklıklara yol açabileceğinden, Osmanlı Hükümeti, Ermenilerin yaşadığı vilayetlerden yerel durumun gerektirdiği iyileştirmeleri ve reformları zaman yitirmeden gerçekleştirmeyi ve Kürtler ile Çerkezlere karşı Ermenilerin güvenliğini sağlamayı üzerine alır."*[17]

---

[13] Bilal N. Şimşir, Ermeni Meselesi: 1774-2005, Bilgi Yayınevi, 5. Baskı, Eylül 2009, Ankara, s. 49.

[14] Şimşir, a.g.e., s. 54.

[15] Şimşir, a.g.e., s. 55.

[16] Şimşir, a.g.e., s. 56.

[17] Nihat Erim, Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri, Cilt 1, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1953, ss. 387-400. Aktaran, Şimşir, Ermeni Meselesi, s. 55.

Görüldüğü üzere Ermeniler ilk defa uluslararası bir antlaşmada kendilerine yer bulmuşlardır. Sorun artık Uluslararası bir hal almaya doğru dönmüştür. Bu Ermeni tarihi için önemli dönüm noktalarından birisidir. Ancak Ayastefanos Antlaşması yürürlüğe girmemiş, onun yerine Berlin Antlaşması imzalanmıştır.

Ayastefanos Antlaşması'nın yürürlüğe girmemesinin nedeni İngiltere'dir. Ayastefanos Antlaşması ile Kafkasya ve Balkanlar'da hâkimiyetini artıracak olan Rusya, İngiltere'nin Hint Deniz İmparatorluğu hedefine gitmede engel teşkil edebilecek, ayrıca İngiltere'nin Orta Doğu politikasını da etkileyecektir. İngiltere, Rusya'nın sıcak denizlere inme politikasının karşısında olmuş, bu bağlamda Ayastefanos Antlaşması'nın hemen ardından devreye girmiştir.

İngiltere'nin öncülüğünde, Rusya ile Osmanlı İmparatorluğunun arasında imzalanmış Ayastefanos Antlaşması değiştirilerek bu ikili (bileteral) antlaşma yerine, çok taraflı (multileteral) antlaşma imzalanmasına karar verilmiştir. Bu antlaşmanın yapılacağı yer Berlin olduğu için ismi de Berlin Kongresi olmuştur.

13 Temmuz 1878 yılında imzalanan Berlin Konferansı'nda Ermenilere yönelik şu madde yer almıştır.[18]

> *"Madde 61 – Osmanlı Hükümeti, Ermenilerin yaşadığı eyaletlerde yerel ihtiyaçların gerektirdiği reformları geciktirmeden yapmayı ve Çerkez ve Kürtlere karşı Ermenilerin huzur ve güvenliğini sağlamayı taahhüt eder. Bu hususta alınacak önlemleri devletlere bildirecektir ve devletler de alınan önlemlerin uygulanmasını gözetleyecektir."*

Ayastefanos Antlaşması'ndan sonra Berlin Antlaşması da Ermeni tarihi açısından dönüm noktası olmuş, Ermeni devleti denilen yer için artık şiddetli şekilde çalışmalar başlamıştır. Berlin Antlaşması'nı imzalayan devletler, Doğu Anadolu'da Ermenilere yönelik reformların bir an önce yapılması noktasında Osmanlı Hükümetini baskılıyor, Babıali direnmek için elinden geleni yapıyordu.[19] Bu dönemle beraber anlaşmayı imzalayan diğer devletler bölgeyi belirtmek için Ermenistan, Türkiye

[18] Şimşir, Ermeni Meselesi, s. 58.

[19] Şimşir, a.g.e., s. 65.

Ermenistan'ı, Altı Ermeni Vilayeti gibi isimler kullanmıştır. Tüm bu anlaşmalar sürecinden sonra Ermeniler de "Ermeni Yurdu"nun kurulması için acele ediyorlardı.

Ermeniler, aslında Berlin Kongresi'nde bir muhtariyet beklemektedirler. Kamuran Gürün'ün bahsettiği bir rivayete göre Ermeni heyet Berlin'den ayrılırken bir protesto girişiminde bulunmuş, sakin bir millet için taleplerini kimsenin dinlemediğini, bunun da kendileri için bir ders olduğunu ve derslerini öğrenmiş olarak geri döneceklerini belirtmişlerdir.[20] Aslında bu rivayet cümlesi bu tarihten sonra gerçekleşecek Ermeni isyanları için önemli bir arka plandır. Yani Balkanlar'da muhtariyet elde edenlerin silahlanması, Ermenilerin de bağımsızlık için silaha sarılmasına örnektir ve Berlin Kongresi dönüşü yukarıdaki söylem, Ermeniler için artık silaha sarılma vaktinin geldiğini göstermektedir. Berlin'de fiili bir Ermeni muhtariyeti gerçekleşmemiş ancak Ermeni sorunu kavramı uluslararası politika içerisindeki yerini almıştır. Bu, Ermeniler için önemli bir gelişmedir.

Berlin Kongresi sonrası uluslararası platformda dile gelmeye başlayacak olan Ermeni Sorunu söylemi aslında yekpare Ermenilerin bir başarısı değil; uluslararası siyasi konjonktürün Ermenilerden faydalanmak istemelerinin bir sonucudur.[21] Berlin kongresi döneminin güç dengesini inceleyecek olursak aslında Ermeniler, uluslararası politika arasında denge belirleyici devletlerin aleti olmuş ve bundan ileri gidememişlerdir. Muhtariyet ve bağımsızlık hedefleri o gün için bir hayal olarak kalmıştır.

Ermeni sorununun ortaya çıkmasında büyük güçlerin etkisine bakmak önemi haiz bir konudur. Bu bağlamda Ermeni ayaklanmaları üzerindeki önemli etmen Rusya; Ermeniler içerisinde Katoliklik propagandası yapan Fransa; Ermeniler içerisinde Protestanlığı yaymaya çalışan İngiltere; ABD ve Almanya gibi devletler bu soruna doğrudan ya da dolaylı bizzat ilintilidir.[22] Ermeni sorunu üzerine Rusya ve İngiltere güç mücadelesi içerisine de girmiştir.

---

[20] Kamuran Gürün, Ermeni Dosyası, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. Baskı, Ankara, 1985, s. 112

[21] Gürün, a.g.e., s. 79.

[22] Şenol Kantarcı, Tarih ve Uluslararası İlişkiler Boyutuyla Ermeni Dosyası, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, Nisan 2011, İstanbul, s. 30.

93 Harbi sonrası Doğu Anadolu'daki Rus işgali, Rusya'ya Osmanlı Ermenileri üzerindeki etkilerini artırmak için imkân vermiş ve Rus ordusundaki Ermeni subaylar, Osmanlı Ermenilerini Osmanlı İmparatorluğu aleyhinde kışkırtmaya çalışmıştır. Bu noktada yukarıda da bahsettiğimiz üzere Rusya, Balkanlardaki bağımsızlık süreçlerini Ermenilere örnek göstererek, muhtariyet için Ermenileri telkin etme girişiminde olmuştur.[23]

ABD, misyon okulları (Robert Koleji, Amerikan Kız Koleji, Harput Koleji, Van Koleji ve Tarsus Koleji) vasıtasıyla Osmanlı İmparatorluğu içerisinde önemli misyonerlik faaliyetleri göstermiştir. Bu okulların öğrencileri önemli ölçüde Ermeni öğrenciler olmuştur. Bu çerçevede Osmanlı İmparatorluğu içerisindeki Ermeniler, tüccarlar ve misyonerler vasıtasıyla kısım kısım ABD'ye göç etmişler ve bu ülkeden, tıpkı Rus propagandasında olduğu gibi Yunan bağımsızlığı ve Bulgar muhtariyetleri örneklerini zihni altyapı oluşturarak Anadolu'da kalan Ermenileri teşkilatlandırmaya ve isyana teşvik etmeye yönlendirmişler, sürekli olarak da karalayıcı Osmanlı propagandaları yapmışlardır.[24]

İngilizler ise Osmanlı İmparatorluğu toprakları üzerinde himaye hakkı elde edebilmek için Protestan topluluk oluşturmak hedefi içerisinde olmuştur.[25] Bu çerçevede Protestan topluluk oluşturmak için Osmanlı Ermenileri içerisinde nüfuz edebilmek için çalışmalar yapmış, çalışma süreci sonrasında Ermenilerin içerisinde Protestanlık mezhebini kabul eden çokça kişi olmuştur.

Ayastefanos Antlaşması ile Kafkasya'ya önemli ölçüde hâkim olan Rusya, kendisini Hint Deniz İmparatorluğu olarak tanımlayan İngiltere için bir tehdit olarak görülmüş, İngiliz çıkarları bu antlaşma ile zedelenmiştir. Rusların sıcak denizlere inmesi demek, İngilizlerin Hint deniz yollarına ulaşmasının ve Orta Doğu'ya yönelik faaliyetlerinin zedeleneceği anlamına gelmektedir. Öte yandan Ayastefanos Antlaşması'nın 16. Maddesi ile Ruslar, tıpkı Balkanlarda yaptıkları bölünme faaliyetlerini Anadolu'da da gerçekleştirebilirdi ve bu İngilizler için üzerinde durulması gereken önemli bir konuydu. Protestanlık faaliyetleri çerçevesinde

---

[23] Kantarcı, a.g.e., s. 38.

[24] Kantarcı, a.g.e., s. 42.

[25] Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, Cilt 8, Ankara, 1962, s. 128.

Anadolu'da bulunan İngilizler hayati çıkarlarını zedeleyen Ayastefanos Antlaşması'nı değiştirmek için harekete geçmiş ve Berlin'de bir konferans toplanmasını Ruslara kabul ettirmiştir. Berlin Konferansı öncesinde Osmanlı İmparatorluğu ile yapılan Kıbrıs Anlaşması ile Kıbrıs'a geçici olarak yerleşen İngilizler, Berlin Antlaşması ile Hint Deniz yolunu güvence altına almışlardır.

Görüldüğü üzere gerek Ruslar gerekse İngilizler kendi ulusal çıkarları doğrultusunda konuya yaklaşmışlardır. Ermeniler bu süreç içerisinde kullanılmaktan öteye gidememiştir. Rusya ile İngiltere arasındaki rekabet, Ermeni konusunu devletler arasında bir hüviyete sokmuştur. Bu durumdan cesaret alan Ermeniler yurt içi ve yurt dışı ihtilalci partiler ile dernekler kuramaya başlamışlardır.[26]

Ermeni sorununun ortaya çıkmasında en önemli faktörler olarak yukarıda da açıkladığımız üzere din faktörü, misyonerlerin faaliyetleri ve propaganda süreci çok etkili olmuştur. Bu süreç, Ermenileri, muhtariyet ve bağımsızlık düşünceleri çerçevesinde cesaretlendirmiş hatta ileride de göreceğimiz üzere silahlandırmış ve isyana sevk etmiştir. Ermeniler, Osmanlı İmparatorluğu toprakları üzerinde muhtariyet, bağımsızlık ve sonuçta devlet elde edebilmek için terör örgütleri oluşumları ile birçok isyan çıkarmışlardır. Bu isyanlara bakacak olursak;[27]

Anavatan Müdafileri Olayı (8 Aralık 1882).

Armenakan Çeteleriyle Çatışma (Mayıs 1889).

Musa Bey Olayı (Ağustos 1889).

Erzurum İsyanı (20 Haziran 1890).

Kumkapı Nümayişi (15Temmuz 1890).

Merzifon, Kayseri, Yozgat Olayları (1892-1893).

Birinci Sasun İsyanı (Ağustos 1894).

---

[26] Kantarcı, a.g.e., s. 50.

[27] Azmi Süslü, Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı, Ankara, 1990, ss. 58-59; Bayram Kodaman, Ermeni Macerası; Tarihi ve Siyasi Bir Değerlendirme, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları, Yayın No:12, Isparta, 2001, ss. 48-49; Esat Uras, Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi, Belge Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul, 1987, ss. 458-571.

Zeytun (Süleymanlı) İsyanı (1 – 6 Eylül 1895).

Divriği (Sivas) İsyanı (29 Eylül 1895).

Babıali Olayı (30 Eylül 1895).

Trabzon İsyanı (2 Ekim 1895).

Eğin (Mamuratü'l Aziz) İsyanı (6 Ekim 1895).

Develi (Kayseri) İsyanı (7 Ekim 1895).

Akhisar (İzmit) İsyanı (9 Ekim 1895).

Erzincan (Erzurum) İsyanı (21 Ekim 1895).

Gümüşhane (Trabzon) İsyanı (25 Ekim 1895).

Bitlis İsyanı (25 Ekim 1895).

Bayburt (Erzurum) İsyanı (26 Ekim 1895).

Maraş (Halep) İsyanı (27 Ekim 1895).

Urfa (Halep) İsyanı (29 Ekim 1895).

Erzurum İsyanı (30 Ekim 1895).

Diyarbakır İsyanı (2 Kasım 1895).

Siverek (Diyarbakır) İsyanı (2 Kasım 1895).

Malatya (Mamuratü'l Aziz) İsyanı (4 Kasım 1895).

Harput (Mamuratü'l Aziz) İsyanı (7 Kasım 1895).

Arapkir (Mamuratü'l Aziz) İsyanı (9 Kasım 1895).

Sivas İsyanı (15 Kasım 1895).

Merzifon (Sivas) İsyanı (15 Kasım 1895).

Ayıntab (Halep) İsyanı (16 Kasım 1895).

Maraş (Halep) İsyanı (18 Kasım 1895).

Muş (Bitlis) İsyanı (22 Kasım 1895).

Kayseri (Ankara) İsyanı (3 Aralık 1895).

Yozgat (Akara) İsyanı (3 Aralık 1895).

Zeytun İsyanı (1895-1896).

Birinci Van İsyanı (2 Haziran 1896).

Osmanlı Bankası Baskını (14 Temmuz 1896).

İkinci Sasun İsyanı (Temmuz 1904).

Sultan Abdülhamid'e Suikast (Yıldız Suikastı) (21 Temmuz 1905).

Adana İsyanı (14 Nisan 1909).

Görüldüğü üzere birçok isyana girişen Ermeniler, özellikle, bir sonraki başlıkta ayrıntıyla üzerinde duracağımız komitelerin faaliyetlerini göstermeye başlamasıyla isyanlarını sistemli olarak artırmışlardır. Yukarıda isimleri ayrı ayrı verilen Ermeni isyanlarının bastırılması sonucunda, Ermeni komitalarının etkisi ile Batı kamuoyunda Türklerin Ermenilerin katili olarak tanımlamak amaçlanmıştır. Diğer amaç bu olayları Müslüman-Hıristiyan çatışması boyutunda algılanmasını sağlamaktır. Tüm bu süreç, değiştirilerek verilen bilgiler, çarpıtma ve değiştirme suretiyle Ermenilere yapılan bir baskı olarak görülüyor. Batı'da ve Rusya'daki gazete ve dergilerde bu şekilde yer buluyor. Henry Morgenthau misali konsolosluk ve büyükelçilik temsilcileri Ermeni hareketlerini destekliyordu, oluşan propaganda süreci ile Batı devletleri ve Rusya, Ermeni hareketini benimsemişler, sürecin artık tamamen içerisinde olmuşlardır. Aslında amaç bağımsız Ermenistan için hareket etmek değil, her devletin kendi ulusal çıkarının peşinde olmasıdır. Genel paydada buluşma konusu ise Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkmaktır.

Birinci Dünya Savaşı'nın 1914 yılında başlaması ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanya'nın yanında savaşa girmesi, Ermenilere önemli bir fırsat sunmuştur.

Ermeni komitacılar, *"ihtilali gerçekleştirmek için en elverişli zaman, Türkiye'nin savaşa girdiği dönem olacaktır"* diyorlardı.[28]

Osmanlı İmparatorluğu, Kasım 1914'te girdiği Birinci Dünya Savaşı'nda üç koldan istila girişimine maruz kalmıştır;

- Batı'da İngilizler ve Fransızlar Çanakkale'yi zorlamakta,
- Doğu'da Ruslar Doğu Anadolu'yu istila ediyorlar.
- Güney'de İngilizler Süveyş Kanalı harekâtını başlatıyordu.[29]

Osmanlı İmparatorluğu'nun üç koldan kıskaca alınması sırasında, devletin içerisindeki Ermeniler devlete karşı ayaklanmışlar, silaha sarılarak isyan bayrağını çekmişlerdir. Bu noktada *Adil Hafızanın Işığında; Osmanlı'nın Son Savaşı* kitabının müellifi Büyükelçi Altay Cengizer durumu çok güzel özetlemektedir. Cengizer'in kaleminden üç koldan istila yiyen Osmanlı İmparatorluğuna karşı Ermenilerin tutumlarını okuyacak olursak;[30]

> *"Rusya'nın savaş ilanını takiben Ermeni gönüllü birlikleri Rusya'dan Doğubeyazıt'a gelerek, Osmanlı birlikleri ve köylere saldırılar başlatmış, köprü ve telgraf hatlarını tahrip etmeye başlamıştır. 12 Nisan 1915 günü Osmanlı ordusundan ayrılmış silahlı Ermeniler Diyarbakır'da karışıklıklar çıkarmış, geçici bir hükümet kurulan Van'da Amerikan mektebine iltica eden Türkler diri diri yakılmıştır. Keza birliklerinden ayrılmış binlerce Ermeni de Sivas'ta toplanmış, Doğu cephesinde savaşmakta olan Osmanlı ordusuna arkadan saldırmak suretiyle iki cepheli savaşa zorlama planları yapmıştır. Hâlbuki Rus cephesine ulaşmak için savaş malzemesi ve taburlar Sivas'tan geçmek zorunda olduğu gibi, Sivas aynı zamanda, tüm savaş bölgesine yayılan telgraf sisteminin de merkezi olma konumundaydı."*

---

[28] Şimşir, a.g.e., s. 86.

[29] Şimşir, a.g.e., s. 86.

[30] Altay Cengizer, Adil Hafızanın Işığında; Osmanlı'nın Son Savaşı, Ötüken Neşriyat, 3. Baskı, İstanbul, Kasım 2017, s. 622.

Cengizer'in de açıkça belirttiği gibi Ermeniler Birinci Dünya Savaşı çıktığı andan itibaren, sistemli şekilde Osmanlı İmparatorluğu karşıtı hareket etmiş, isyanlar çıkardıkları bölgelerde bulunan halka çeşitli zulümler etmiş, bağımsızlık sevdası için silahı tek çare olarak görmüşlerdir. Bağımsızlık uğruna Osmanlı "millet" sistemi içerisindeki yaşamdan vazgeçen Ermeniler, bir arada yaşadıkları Osmanlı Müslümanlarına zulmü reva görmüş, devleti ise savaşta yeni cepheler açarak zora sokmuşlardır.

Ermeni sorunu, özellikle son yıllarda siyasal propaganda aracı olarak birçok devletin parlamentosunda 24 Nisan tarihinde anma günü olarak ilan edilmekte, sözde soykırım kararı diasporanın da etkileri ile ülke parlamentolarından geçirilmektedir. Algı 24 Nisan 1915 sözde soykırımın başlatıldığı gündür. Ancak durum tarihsel argümanlar incelendiğinde öyle değildir. Şimdi her yıl 24 Nisan'da sözde "soykırım" günü olarak kabul edilen olay da işte bu dönemde yaşanmış; 24 Nisan 1915'te Ermeni ihtilalcilerin İstanbul'daki "sözde" liderleri tutuklanmıştır. 24 Nisan 1915'te bir katliam söz konusu değildir, devlet isyana girişen ihtilalcilerin "sözde" liderlerini tutuklama kararı almıştır.

Bu noktada son olarak tehcirin üzerinde durmakta fayda vardır. Ruslar Doğu Anadolu'yu istila etmek üzereyken Ermenilerin Ruslarla iş birliği yapmaları ve ayaklanıp isyan çıkarmaları üzerine Osmanlı Hükümeti zorunlu tedbirler almak durumunda kalmış ve Mayıs 1915'te tehcir kararı almıştır. Yani bölgede yaşayan Ermenileri Anadolu'nun başka vilayetlerine göç ettirme kararıdır.[31]

26 Mayıs 1915 günü Dâhiliye Nezaretinden Başvekâlete gönderilen bir yazıyla Doğu Anadolu'da düşmanla iş birliği yapacak ve düşman saflarına katılacak Ermenilerin, Doğu Anadolu'dan Suriye ve Irak bölgesine göç ettirilip oralarda iskân ettirilmesinin gerekli olduğu bildirilmiş ve tehcirin usul ve kurala bağlanması istenmiştir.[32]

Bu noktada önemle üzerinde durulması gereken konu tehcir ettirilecek bölge Suriye ve Irak tarafları Osmanlı toprağıdır. Tehcir Osmanlı coğrafyası içerisinde bir göç durumudur.

---

[31] Şimşir, a.g.e., s. 87.

[32] Şimşir, a.g.e., s. 87.

27 Mayıs 1915 günü parlamento kapalı olduğundan, "Vakt-i seferde icraatı Hükümete karşı gelenler için ciheti askeriyece ittihaz olunacak tedabir hakkında Kanunu muvafakat" isimli geçici bir kanun çıkarılmıştır.

Bu geçici kanunun hükümleri şöyledir;[33]

1. *Vakt-i seferde ordu, kolordu ve fırka kumandanları ve bunların vekilleri ve müstakil mevki kumandanları ahali tarafından herhangi bir suretle evamir-i hükümete ve müdafaa-i memlekete ve muhafaza-i asayişe müteallik icraat ve tertibata karşı muhalefet ve silahla tecavüz ve mukavemet görürlerse hemen kuvay-ı askeriye ile en şiddetli suretle tedibat yapmaya tecavüz ve mukavemeti esnasından imha etmeye mezun ve mecburdurlar.*

2. *Ordu, kolordu ve fırka kumandanları icabat-ı askeriyeye mebni ve casusluk ve hıyanetlerini hissettikleri kura ve kasaba ahalisini münferiden veya müctemian diğer mahallelere sevk ve iskan ettirilebilirler.*

3. *Kanun yayımlandığı tarihte yürürlüğe girer.*

Görüldüğü üzere, kanunun metninde "tehcir" kelimesi geçmemektedir. Kanunda sevk ve iskândan bahsedilmektedir.

Yukarıda maddelerini sıraladığımız Tehcir kanunu ve kararını bugünkü dille özetleyen Bilal N. Şimşir şöyle söylemektedir;[34]

> *"Savaş mıntıkasına yakın bölgelerde oturan Ermenilerin bir kısmı ordunun hareketini zorlaştırıcı davranışlarda bulunmakta, halka saldırmakta, asilere yataklık etmektedir. Dolayısıyla Van, Bitlis, Erzurum vilayetleri ile Adana, Mersin, Kozan, Cebelibereket kazaları, Maraş Mutasarrıflığı, İskenderun, Beylan, Antakya kazalarında yerleşik Ermenilerin yerleri değiştirilecektir. Bunlar Musul ve Zor Mutasarrıflıklarının kuzey kısımlarına Halep vilayetinin Doğu ve Güneydoğusuna nakledilecektir."*

---

[33] Gürün, a.g.e., s. 214.

[34] Şimşir, a.g.e., s. 87.

Kanun kararının kısaca özeti, savaş sahasına yakın olan ve iş birliği içerisinde olan Ermenilerin, bu sahadan uzaklaştırılarak güneye sevk edilmesi durumudur.

Ermenilerin nakledilecekleri yerlerde temelli kalmaları öngörülmüş, ayrıldıkları yerlerle ilişkileri kesilmiş ve geride bıraktıkları taşınmazları tasfiye edilip kendilerine ödeneceği ve taşınabilir mallarının kendilerine ulaştırılacağı belirtilmiştir.[35]

Tehcirle ilgili şu anda Ermenilerin iki iddiası vardır. Birincisi, tehcir sürecinde 1.5 milyon Ermeni'nin öldürüldüğü iddiası, ikincisi ise bu kararın Osmanlı devlet politikası olduğu ve Ermenilere yönelik sistemli bir soykırım iddiasıdır. Her iki iddia da hiçbir hukuki dayanağı olmayan, belge ve bilgiye dayanmayan söylemlerdir. Ermenilerin, 1.5 milyon Ermeni öldü iddiası, belgelerle ispat edilerek yanlış ve yalan bir bilgi olduğu ortaya konmuştur. Sistemli soykırım ve devlet politikası iddiaları ise tıpkı 1.5 milyon Ermeni öldü iddiasıyla eşdeğer bir iddiadır. Bir günde alınan iskân ve yer değiştirme kararının sistemli devlet politikası olması durumu söz konusu dahi değildir.

1.3.2. Ermeni Komita Hareketleri (Hınçak ve Taşnak)

19. yüzyılın son çeyreğinde üç Ermeni devrimci partisi kurulmuştur; Armenakan, Hınçak ve Taşnak partileri, 1885 yılında kurulan Armenakan Partisi, programında amacının bir Ermeni Devleti yaratacak bir devrim olduğunu söylemiş ve bu amaçla, İstanbul'da, Doğu Anadolu, İran, Transkafkasya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde hücresel olarak örgütlenmiştir. Parti, Doğu Anadolu'ya silah kaçakçılığı yapmış ve Ermeni direniş gruplarını örgütlemiştir.[36] Bu partinin ana devrimci faaliyetleri, sınırlı sayıda misilleme ile kalmıştır. Önemli olan iki komita hareketi vardır.

1.3.2.1. Hınçak

1887 yılında İsviçre'nin Cenevre kentinde Ermenilerce kurulan Hınçak, Marksist fikirlerden etkilenenlerin kurduğu bir partidir. Hınçak, tüm faaliyetlerini belki de parti Rus Marksist partilerinden büyük ölçüde etkilendiği için Marksist sınıf

---

[35] Şimşir, a.g.e., s. 87.

[36] Justin McCarty ve Carolyn McCarty, Turks and Armenians; A Manuel on the Armenian Question, Committee on Education Aseembly of Turkish American Associations Washington, D.C., 1989, s. 34.

mücadelesi açısından tanımlamıştır.[37] Hınçak, Rus devrim hareketi Marksist devrimci düşünceden etkilenerek ortaya çıkmış, acil hedef olarak tarihi Ermenistan'ın dirilişini hedeflemiş nihai hedef olarak da sosyalist bir hükümeti kurmayı amaçlamıştır.[38] Hınçak, İstanbul'da örgütlenmiş ve Avrupa ve Amerika'daki destekçileriyle Osmanlı'nın doğusunda yayılmıştır. Ayrıca Yunanlılar ve Makedonlar gibi amaçları kendilerine benzeyen diğer etnik devrimci gruplarla geniş temaslar kurmuşlardır.[39]

Hınçak Partisi'nin programı şu şekildedir:

1. Bugünkü düzen bir ihtilalle ortadan kaldırılmalı ve onun yerine ekonomik gerçeklere ve sosyal adalete dayanan yeni bir cemiyet oluşturulmalıdır.
2. Partinin ilk ve yakın hedefi Türkiye Ermenistanı'nın politik ve milli bağımsızlığını sağlamaktır. Bu hedef gerçekleştirildikten sonra bazı politik ve ekonomik gayelere varılmasına çalışılacaktır. Politik gayeler şunlardır;
   - Genel ve direkt oylama yoluyla serbest seçimle seçilecek bir Teşrii Halk Meclisi kurulması,
   - Millet temsilcilerinin halkın her sınıfından seçilmesi,
   - Geniş bir eyalet otonomisi,
   - Geniş bir belde otonomisi,
   - Her ferdin her göreve gelebilme hakkı,
   - Mutlak bir basın, konuşma, vicdan, toplantı, teşkilatlanma ve seçim hürriyeti,
   - Genel askerlik hizmeti,
3. Ekonomik gayeler, halkın ihtiyaç ve istekleri dikkatle incelendikten sonra tespit edilecektir.

---

[37] Justin McCarty, a.g.e., s. 34.

[38] Guenter Lewy, The Armenian Massacres in Ottoman Turkey: A Disputed Genoside, The University Of Utan Press, s. 17.

[39] Justin McCarty, a.g.e., s. 34.

4. Türkiye'de ihtilal yoluyla gerçekleştirilecek olan hedeflere varılmak için kullanılacak metot, propaganda, tahrik, tedhiş, teşkilatlanma ile köylü ve işçi hareketidir.
5. Bu tedhiş hareketlerini yürütmek için özel bir kol kurulacaktır.
6. Partide bir merkez komitesi olacaktır.
7. İhtilali gerçekleştirmek için en müsait zaman Türkiye'nin harbe girdiği dönem olacaktır.
8. Süryaniler ve Kürtler, Türklere karşı mücadelede kazanılmalıdır.
9. Türkiye Ermenistanı'nın bağımsızlığını elde edildikten sonra ihtilal Rusya ve İran Ermenistanı'na teşmil edilecek ve federatif bir Ermenistan kurulacaktır.[40]

Bu programa göre Hınçak ekonomik bağlamda Komünist iken; Osmanlı İmparatorluğu topraklarında kurulması hedeflenen Ermenistan için ise Milliyetçi görüştedir.

Hınçak Doğu Anadolu'da etkin bir örgüt olarak, 1894 yılında Doğu Anadolu'da, özellikle Sasun ilçesinde bir isyan örgütlemiştir.[41] Hınçak'ın amaçları açısından Sasun ve Zeytun'da yaptıkları isyanların başarılı olduğu söylenebilir.[42] Yerel Ermenileri organize etmeyi ve Avrupa'nın dikkatini çekmeyi başaran bu komite hareketi 1896'dan itibaren iç bölünmeler yaşamış ve etkinliğini büyük ölçüde kaybetmiştir.[43]

1.3.2.2. Taşnak

Devrimci gruplar içerisinde en etkili olan Ermeni komitesi, Ermeni Devrimci Federasyonu Taşnaksutyun'dur. Taşnak, Rus Ermenileri arasındaki fikri altyapı ile bürünmüştür. 1860'lı yıllardan beri Transkafkasya, Moskova ve St. Petersburg'da Ermeni milliyetçi ve devrim hareketleri kurulduysa da Rus yetkililer bu grupları

---

[40] Uras, a.g.e., ss. 432-435.

[41] Sasun İsyanı için bkz, Justin McCarty, Ömer Turan ve Cemalettin Taşkıran, Sasun: The History of an 1890s Armenian Revolt, The University of Utah Press, 2014.

[42] McCarty, Turks and Armenians, s. 34.

[43] McCarty, a.g.e., s. 34.

zaman zaman kapatmışlar; ancak Osmanlı Ermenileri arasındaki devrimci çalışanlar serbestçe hareket etmiştir.[44]

İşte bu örgütler 1890 yılında Tiflis'te bir araya gelerek Taşnak Partisi'ni kurmuşlardır. Taşnak Partisi Rus İmparatorluğu'nda örgütlenmiş ve üyelerin Rus devrimci partileriyle geniş bağları olmasına rağmen, partinin Manifestosu "Türk Ermenistanı"na yönelikti. Siyasi ve ekonomik gündemi sosyalistti ama bu planlar Hınçak gibi radikal bir şekilde ifade edilmedi.[45]

Terör taktikleri açısından ise Taşnak planları Hınçak'ınki kadar radikaldi. Partinin yayınlanan planları arasında;

- Gerilla grupları örgütlenmesi,
- Gerilla savaşını kışkırtmak,
- Hükümet binalarını yağmalamak ve yok etmek,
- Osmanlı yetkililerine saldırmak yer alıyordu.[46]

Bir terör teşkilatı olarak faaliyete geçen Taşnak, Osmanlı Bankası baskını, Sasun'daki 1904 isyanını ve Yıldız Suikastını üstlenmiştir. Taşnaklar organize parti olmadan evvel de tedhiş hareketlerine başlamışlardır.

Komitelerin faaliyetlerine genel olarak bakıldığında oluşturulacak Ermenistan devleti için milliyetçi bir yaklaşım söz konusudur. Milliyetçilik, 19. yüzyıl Avrupa'sının egemen bir politik ideolojisiydi. Osmanlıların bundan etkilenmemesi kaçınılmazdı. Ancak Türkler bunu Ermenilerden daha yavaş öğrendiler.[47] Büyükelçi Cengizer işte tam da bu söylemi "Türkler; Sokaktan Çağrılan Son Çocuk!" olarak okuyucusuna sunuyor.[48]

---

[44] McCarty, a.g.e., s. 35.

[45] McCarty, a.g.e., s. 35.

[46] McCarty, a.g.e., s. 35.

[47] McCarty, a.g.e., s. 35.

[48] Cengizer, a.g.e., ss. 715-739.

1.3.3. Ermeni Terörü

Terörizm, genelde faillerinin davalarını daha geleneksel bir şekilde sunmaları için yeterli siyasi ve askeri güç geliştiremedikleri için ortaya çıkan bir olgudur.[49] Ermeni terörü de bu şekilde ortaya çıkmıştır.

Ermeni terörü genel olarak kamu görevlilerine yönelik oluşmuştur. Bu bağlamda 1973 yılında baş gösteren terör eylemlerine gelmeden evvel 1900'lü yılların başlarında gerçekleşen Ermeni terörist eylemlerini incelemekte fayda vardır. Çünkü yüzyılın sonunda gerçekleştirilen terör olaylarının fikri altyapısını oluşturan düşünce, yüzyılın başındaki düşüncenin yeniden alevlendirilmiş halidir. Sultan Abdülhamit'e bombalı suikast, eski Sadrazam Talat Paşa'nın Berlin'de vurulması, eski Sadrazam Said Halim Paşa'nın Roma'da vurulması ve Cemal Paşa'nın Tiflis'te vurulması girişimleri Ermeni teröristlerinin 20. yüzyılın başlarında gerçekleştirdikleri terör eylemleridir. Bu eylemlere kısaca bakacak olursak;[50]

> ***Yıldız Suikastı*** *– Sultan Abdülhamit'e bombalı suikast girişimi (21 Temmuz 1905): Taşnaklı komitacılar 1904 Sofya kongresinde İstanbul ve İzmir'de terör eylemleri gerçekleştirme kararları almışlardır. Bu kararın önemli hedeflerinden birisi Osmanlı İmparatorluğu Padişahı olmuştur. Ermeni komitacıların hedefine göre Cuma namazı çıkışında gerçekleştirilecek bir bombalı saldırı sonucunda Padişah öldürülecek, sonra da Babıali, Galata Köprüsü, Tünel, Osmanlı Bankası ve İstanbul'daki yabancı büyükelçilik binaları bombalanacaktı. 21 Temmuz Cuma günü eylemi gerçekleştiren Ermeni teröristler hedeflerine ulaşamamışlar, padişahı öldürememişlerdir. Ancak bombalı saldırıda dördü gazeteci, üçü asker olmak üzere 26 kişi can vermiş, 58 kişi yaralanmıştır.*
>
> ***Berlin Suikastı*** *– Eski Sadrazam Talat Paşa'nın Vurulması (15 Mart 1921): Talat Paşa, İttihat ve Terakki'nin üç liderinden birisidir.1*

[49] Michael M. Gunter, Armenian History and the Question of Genocide, Palgrave Macmillan, 2011, s. 70.

[50] Bu noktada daha ayrıntılı bilgi için bkz. Bilal N. Şimşir, Şehit Diplomatlarımız (1973-1994), 2 Cilt, 1. Kitap, Bilgi Yayınevi, Birinci Baskı, Aralık 2000, Ankara, ss. 44-61.

Kasım 1918'de toplanan İttihat ve Terakki Kongresi'nde politikadan çekildiğini açıklamış ve sonraki gün "millete karşı hesap vermek ve verilecek cezayı çekmek için işgalcilerin yurttan ayrıldığı gün gelmek" üzere deyip ülkeden ayrılmıştır. Almanya'ya gitmiştir. Almanya'da sık sık memleket sorunları üzerine görüş alışverişi için arkadaşlarıyla buluşan Talat Paşa, 15 Mart 1921 günü evinin önünde Sogoman Tehleryan isimli bir Ermeni terörist tarafından sırtından vurularak şehit edilmiştir.[51]

***Roma Suikastı** – Eski Sadrazam Sait Halim Paşa'nın Vurulması (6 Aralık 1921): Talat Paşa'nın Berlin'de vurulmasından yaklaşık dokuz ay kadar sonra 6 Aralık 1921 tarihinde Arshavir Shiragian isimli Ermeni bir terörist tarafından vurulan Sait Halim Paşa, suikasta kurban giden Osmanlı Sadrazamlarından sonuncusu olmuştur.*[52]

***Tiflis Suikastı** – Cemal Paşa'nın Vurulması (21 Temmuz 1922): Cemal Paşa'da tıpkı Talat Paşa gibi İttihat ve Terakki'nin üçlü liderlerinden birisidir. Talat ve Enver Paşalar ile birlikte 1908-1918 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun kaderi hakkında doğrudan söz sahibi olan liderlerden birisiydi. 21 Temmuz 1922 yılında Ermeni teröristlerce gerçekleştirilen bir suikastla ensesi ve beline üç kurşun isabet alarak şehit olmuştur. Yaverleri Nusret Bey saldırıda beş kurşun, Süreyya Bey ise tek kurşun yarası alarak şehit olmuşlardır.*

Ermeni terörist faaliyetleri bunlarla sınırlı değildir. Osmanlı Bankası baskını, Lozan'da İsmet Paşa'ya yönelik suikast girişimleri 1900'lü yılların başında gerçekleşmiş Ermeni terörist eylemlerinden sadece birkaçıdır.

---

[51] Talat Paşa ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Hüseyin Cahit Yalçın, Talat Paşa, Yedigün Neşriyatı, 1943; Murat Bardakçı, Talat Paşa'nın Evrak-ı Metrukesi, Everest Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2013.

[52] Sait Halim Paşa ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Şeyhun, Said Halim Paşa: Osmanlı Devlet Adamı ve İslamcı Düşünür (1865-1921). Çeviren: Derya Göçer, Everest Yayınları, Birinci Baskı, Haziran 2010.

Özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde aktif olan Ermeni terör örgütlerinin arka planını, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde etkin olan Ermeni terör örgütleri oluşturmuştur. Siyasi ve ekonomik gündemi radikal sosyalizm olan Hınçak, ASALA'nın fikri arka planı iken; Hınçak'a göre daha sağ meyilli, Taşnak ise JCAG'ın temellerini oluşturmuştur. Bu noktada çalışmanın ana konusu ASALA olduğundan ve ikinci bölüm tamamen ASALA ile ilgili yazılacağından ötürü, çalışmanın bu kısmında Ermeni terörist gruplarından belli başlıları üzerinde durulacaktır.

Burada da ilk açıklanacak terörist grup JCAG (Justice Commandos of the Armenian Genocide – Ermeni Soykırımı için Adalet Komandoları) olacaktır.

1890 yılında Tiflis'te kurulan, Hınçak kadar etkin bir radikal sosyalist örgüt olmayan Taşnak'ın 1975 yılında kurduğu Ermeni terör örgütü JCAG, daha solcu ASALA'ya göre daha genç, daha sağcı bir terör grubudur.[53]

JCAG, Türkiye'nin doğusunda bağımsız bir Ermeni devleti kurmak isteyen bir terör örgütüdür. Sözde soykırımın intikamını almak amacıyla Türk diplomatlarına ve Türkiye Cumhuriyeti coğrafyası dışındaki Türk kurumlarına yaptıkları saldırılarla bu hedefini sürdürmüştür.[54]

ASALA'ya giriş yapma bağlamında JCAG'ın ASALA'dan farklarına değinmekte yarar vardır. Öncelikle JCAG, ASALA'dan çok farklıdır. Kaynak taramasında görüldüğü üzere JCAG'da ASALA'dan daha az, kısıtlı bilgi vardır. Ancak tüm kaynak yokluğuna rağmen JCAG'la ASALA arasında temel olarak görülebilecek üç büyük fark vardır, bunlar;[55]

- JCAG genel olarak ateşli silahları, patlayıcı silahlara tercih etmiştir. ASALA gibi büyük eylem olarak görülecek Orly saldırısı gibi bir saldırı yapma profilinde ve yüksek potansiyelinde olmamıştır.

---

[53] Laure Dugan, Julie Y. Huang, Gary LaFree & Clark McCauley, "Suden Desistance from Terrorism: The Armenien Secret Army for the Liberation of Armenian and the Justice Commandos of the Armenian Genocide", Dynamics of Asymmetric Conflict, 2009, 1:3, s. 235.

[54] Sean K. Anderson ve Stephan Sloan, Historical Dictionary of Terrorism, Historical Dictionaries of War, Revolution, and Civil Unrest, No. 38, The Scarecrow Press, 3. Baskı, 2009, s. 343.

[55] Dugan, a.g.e., s. 235

- Marksist olmayan JCAG, hiçbir zaman Orly saldırısından sonra ASALA'da görülen iktidar mücadelesi gibi bir durum yaşamamıştır.
- JCAG, bağış toplama ve diaspora ile ilişkiler noktasında ASALA'nın çok önündedir.

JCAG, diğer büyük Ermeni terörist grup olan ASALA'dan farkını muhtevaya inerek açıklarsak, JCAG Marksist-Leninist olmaktan çok milliyetçiydi ve bu nedenle, Türkiye'ye düşman ülkelerden alacağı maddi destekten ziyade Ermeni topluluklarının özel desteğine dayanmıştır ve çok Batılılaşmış milliyetçiler olan JCAG üyeleri, Batı ve dünya kamuoyuna çok değer vermişler ve bu nedenle Türk olmayan dünya vatandaşlarına zarar vermemek için özen göstermişlerdir.[56]

1975-1983 yılları arasında JCAG'nin 29 kayda değer eylemi söz konusudur. 29 Ocak 1982'de Los Angeles'taki Türkiye Başkonsolosu Kemal Arıkan'ın şehit edilmesi, 22 Mart 1982'de Boston'daki fahri Türk Başkonsolosu Orhan Gündüz'ün ofisinin bombalanması ve kendisinin 4 Mayıs 1982'de şehit edilmesi JCAG'ın terörist eylemlerinin sonucudur.[57] JCAG, 1983 yılından itibaren ARA (Armenian Revolutionary Army – Ermeni Devrim Ordusu) adı altında faaliyetlerini devam ettirmiş ve kısa bir süre sonra da terör eylemlerini durdurmuştur.[58] JCAG'ın eylemlerine ikinci bölümde yer yer değinilecektir.

Türk toprakları üzerinde Ermeni devleti kurmak isteyen Ermeni milliyetçisi terör örgütü olan ARA, 1970 yılında ortaya çıkmış ve 1985 yılına kadar aktif olarak terörist eylemlerde bulunmuş bir örgüttür. JCAG'la kesişen bir noktası da olan ARA, ırkçı düşünce sistemine sahiptir ve ASALA'nın fikirlerine karşı bir terörist gruptur.[59]

NAR (New Armenian Resistance – Yeni Ermeni Direnişi) 1977 - 1983 yılları arasında Avrupa'da terör faaliyetleri gösteren Ermeni terör gruplarından birisidir.[60]

---

[56] Anderson ve Sloan, a.g.e., s. 345.

[57] Anderson ve Sloan, a.g.e., s. 345.

[58] Alex P. Schmid, The Routledge handbook of Terrorism Research, Taylor & Francis or Routledge, London-New York, 2011, s. 650.

[59] Schmid, a.g.e., s. 605.

[60] Schmid, a.g.e., s.664.

İKİNCİ BÖLÜM

ASALA TERÖR ÖRGÜTÜ:

TERÖRİZM ARAŞTIRMALARI VE ASALA FAALİYETLERİ

2.1. ASALA TERÖR ÖRGÜTÜ

2.1.1. Ortaya Çıkışı

Ermeni davası için önemli sonuçlar elde etmek kapsamında gerçekleştirilen siyasi çabaların başarısız olmasının sonucunda 1970'li yıllarda yeni bir Ermeni suikast dalgası başlamıştır. Lübnan'daki Filistinli sürgünlerin militanlığından etkilenen ve Marksist üçüncü dünyacı fikirlerle dolu iki Ermeni terör grubu türemiştir; ASALA ve JCAG.[61] Bu terör grupları 1973-1985 yılları arasında kırktan fazla Türk diplomat ve yurt dışı misyonlarda görevli diğer Türk yetkililerini şehit etmiştir.[62]

Mevcut literatür incelendiğinde ASALA'nın kuruluş evresinin muhtevası ile ilgili çalışmalar yok denecek kadar kısıtlıdır. ASALA'nın Lübnan'da kurulduğu bilinmektedir. Ancak bazı Ermeni gençlerinin kurduğu ya da Lübnan'daki Filistinli militanlardan etkilenerek kurulduğu söylemi literatürde hakimdir. ASALA'nın kuruluş aşaması net bir belgeye dayalı olarak açıklanamasa da örgütün hedefleri, karakteristiği, gerçekleştirdiği/üstlendiği eylemler, dünya görüşü bilinmektedir.

Yukarıda da değindiğimiz gibi ASALA, Marksist görüşe sahip bir terör örgütüdür ve Ermeni sorununa da bu gözlükten bakar. ASALA, kuruluş aşamasından sonra birçok eylem gerçekleştirmiş ve bu eylemleri de 1915 olaylarına karşı bir intikam hareketi olarak tanımlamıştır.

Yayınladıkları bildirilerde ASALA'nın hedefleri şu şekilde belirtilmiştir;[63]

---

61 Lewy, a.g.e., s. 213.

62 Lewy, a.g.e., s. 213.

63 Yavuz Cankara, Ercan Karakoç ve Gökmen Kılıçoğlu, "ASALA Terör Örgütü ve Ermeni Terörü," Ermeni Araştırmaları 1. Türkiye Kongresi Bildirileri, 11. Cilt, Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2020. http://www.erearen.org/index.php?Lisan=tr&Page=YayinIcerik&IcerikNo=101

- İşgal altındaki Ermeni topraklarını kurtarmak; birleşik, demokratik ve sosyalist Ermenistan'ı kurmak,
- Topraklarına döndüklerinde, Ermeni halkına en azından kendi kaderlerini tayin hakkını tanımak,
- Katliamın tarihi bir gerçek olarak Türkiye tarafından kabulünü temin etmek,
- Türkiye'yi bu sebeple tazminat ödemeye mahkûm etmek.

Ortak bir Ermenilik şuuru yaratmak ve yeniden canlandırmak için 1973-1985 yılları arasında oluşturulan Türk ve Türkiye düşmanlığı ekseninde faaliyet gösteren Ermeni terör hareketleri içerisinde ASALA önemli bir konuma ulaşmıştır.

İstihbarat örgütlerince gizliliğini en iyi koruyabilen terör örgütlerinden birisi olarak belirtilen ASALA'nın örgüt yapısını incelemek, çalışmanın bütünlüğü için elzemdir.

ASALA'nın merkez komitesine bağlı "komuta grupları" şeklinde örgütlendiği bilinmektedir. Komuta grupları da siyasi ve askeri merkezler olmak üzere iki kısma ayrılmış ve siyasi bölümde çalışanlar ülke, bölge sorumlusu olarak görevlendirilmiştir. Siyasi merkezde çalışanların askeri merkez ve askeri kanatla doğrudan ilişkisi bulunmamaktadır.[64] Askeri merkezler de komuta gruplarına bölünmüşler ve doğrudan merkez komitesine bağlı hücreler şeklinde örgütlenmişlerdir. Her hücre iki ya da dört kişiden oluşmaktadır. Eylem yapmak için bir ülkeye gönderilen hücre görevlisi terörist ancak gerekli görüldüğünde ve merkez komitenin bilgisi ve isteği dahilinde siyasi komite ile iletişime geçebilmektedir.[65]

Siyasi merkezler bulundukları ülkelerde kendi ideolojilerine (Marksist) yakın gruplarla gerekli ortamı oluşturma görevi varken aynı zamanda çalışmaları için mali destek sağlama görevi de vardır. Son olarak siyasi merkez ülke ya da bölge sorumlularının bulundukları ülkelerdeki kamuoyu yapıcıları ile ilişkilerini geliştirmek ve davalarını anlatmak görevleri de vardır.[66]

Askeri cephede ise merkez komitenin belirlediği eylemleri gerçekleştirmek için vurucu tim, genellikle eylemin yapılacağı ülkeye, eylemden kısa süre önce gelir ve

---

[64] Ercan Çitlioğlu, Yedekteki Taşeron: ASALA, Ümit Yayıncılık, Ankara, İkinci Baskı, 1998. s. 21.

[65] Çitlioğlu, a.g.e., s. 21.

[66] Çitlioğlu, a.g.e., s. 22.

eylem gerçekleştikten hemen sonra bu ülkeden ayrılırdı. Güvenli barınma imkânı buldukları ülkelerde ise örneğin, Fransa ve Yunanistan, hücreler sabit bırakılmakta ve gelecekte gerçekleştirilebilecek bir eylem için hazır tutulmaktadır.[67]

ASALA gizlilik bağlamında birçok paravan örgüt kurmuş ve eylemlerin devamlılığı noktasında bu paravan örgütlerden önemli derecede yararlanmasını bilmiştir. Bilinen ASALA paravan örgütleri ise şunlardır:[68]

- 3 Ekim,
- 9 Haziran,
- Orly,
- Ermenistan Gizli Ordusu,
- Yeni Ermeni Direnişi,
- Fransa Eylül Örgütü,
- 15 İsviçre Grubu,
- Kızıl Ermeni Ordusu,
- Dünya Cezalandırma Teşkilatı,
- 28 Mayıs,
- Ermeni Milli Komitesi,
- Ermeni Halk İhtilal Hareketi,
- Kıbrıs Ermenilerini Mücadeleye Çağırıyor,
- Kıbrıs Ermeni Rum Teşkilatı

1915 olaylarının intikamı için kurduğu paravan örgütlerin çeşitliliği ile ASALA'nın istediği şey, aslında bu davaya inanmış birçok insan ve grubun olduğunu dünyaya

---

[67] Çitlioğlu, a.g.e., s. 22.

[68] Şenol Kantarcı, Kamer Kasım, Ermeni Sorunu El Kitabı, Ermeni Araştırmaları Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2002, s. 100.

duyurmak istemesidir. Paravan örgütlere ilave olarak ASALA'ya bağlı olarak çalışan ve açığa çıkmış hücreler de şöyledir;[69]

a. Şehit Raffi Balian Komando Grubu
b. Kara (Siyah) 24 Nisan Komando Timi
c. Kourken Yanikian Komando Grubu
d. Yanikian ve Sasunian Komandoları
e. Avrupa'daki 21. Komando Grubu
f. Ermeni Adalet Komitesi
g. Antranig Paşa Komandoları
h. Aleks Yenikomeshian Komando Grubu
i. Shahan Natali İntihar Komandoları
j. Şehit Agop Tarakçıyan Komando Timi
k. Yeghia Keşişyan İntihar Komando Timi
l. 24 Eylül İntihar Komando Timi

Görüldüğü üzere ASALA birçok paravan örgüt ve hücre oluşturma şeklinde geniş yelpazeli bir örgüt olarak 1973-1985 yılları arasında eylemler yapmış bir terör örgütüdür.

ASALA ve diğer Ermeni terör örgütlerinin amacı kısa ve nettir. Sözde soykırımın intikamını almak, varlığını Türk devletine kabul ettirmek ve bu çerçevede Türk devletinden tazminat ve toprak elde edebilmektir. Nemesis'ten son dönem Ermeni terörist gruplarına kadar ki tüm eylemlerde amaç olarak bu sayılanlar güdülmüş ancak bu amaçlar sadece söylemde kalmıştır.

Yukarıda özellikle ASALA ve JCAG arasındaki farklar belirtilmiştir. Bir sonraki bölüm, ASALA'nın genel Ermeni terörü içinde ayırt edici özelliklerine değinmek üzere kaleme alınmıştır.

---

[69] Çitlioğlu, a.g.e., ss. 29-31.

2.1.2. Özellikleri

ASALA terör örgütünün özelliklerine değinmeden önce, yukarıda da bahsetmiş olduğumuz Ermeni terörünün genel özelliklerini belirtmekte fayda vardır. Tarih boyunca belirli dönemlerde ortaya çıkan Ermeni terör hareketlerinin özelliklerini belirterek tüm genel terör içerisinde ASALA terörünün farklarını ya da belirleyici unsurlarını belirtmek faydalı olacaktır.

Tarihi süreç içerisinde çalışmanın ana noktası olan 1973-1985 yılları arasında yaşanan Ermeni terörünün tüm boyutlarında çetecilik, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nin toplumunun manevi duygularını bozmak Türk milletini imkân kabiliyetleri ölçüsünde yok etmek/ortadan kaldırmak ihtilal komiteleri katliam örgütleri kurmak, yağmalamak gibi hedefler bulunur. Bu terör örgütlerinin tümünde amaç ve hedef Türk ve Türkiye düşmanlığıdır.

Ermeni terör örgütlerinin kuruluşları ve yönetim örgütleri dar bir kadro çerçevesinde oluşmuştur. İntikam timleri ve bu timlerinde birçok alt gruba bölünmesi ile kamuoyunda Ermeni terör örgütlerinin sayısının çokluğu algısı oluşturulmak hedefi güdülmüştür.[70] Dünyanın farklı coğrafyalarında bulunan Ermeni terör örgütlerinde çok sıkı bir disiplin çerçevesinde merkezi egemenlik söz konusudur.

Ermeni terör örgütleri içerisinde, yönetim kadroları arasında yaşanan rekabet ve çatışmalar, örgütlerin çok sık ve farklı şekilde bölünmelerine yol açmıştır. Bu durum dezavantaj gibi dursa da Ermeniler bundan faydalanmış, kamuoyunda örgüt sayısının çokluğu düşüncesi oluşturmuştur.[71] Ermeni terör örgütleri tüm süreç içerisinde daima olarak bir veya birden fazla devletin maddi ve manevi desteğine sahip olmuşlardır.

Bütün Ermeni terör örgütlerinde Türk ve Türkiye düşmanlığı, örgütün manevi beraberliği ve hedefe ulaşma amacındaki yegâne ilham kaynağı olmuştur. Bu terör örgütleri özellikle üçüncü ülkelerde propagandayı etkin olarak kullanmışlardır.

Ermeni terör örgütleri ya da Ermeni terörü tarih içerisinde bakıldığında analitik olarak üç evrede aşama göstermiştir. Birinci evre ortak bir Ermenililik kimliği oluşturmak için Ermeni unsurlarını bir araya getirme düşüncesi, ikinci evre üçüncü

---

[70] Uras, a.g.e., s. CXCI.

[71] Uras, a.g.e., s. CXCI.

ülke kamuoylarında yarattıkları algıyla Ermenilerin güçlü ve olduğunu kabul ettirme, üzerlerine ilgiyi çekme eylemi, üçüncü ve son evre ise uluslararası platformda siyasi başarı sağlamak için Türkiye ve Türklük hakkında olumsuz imaj oluşturarak, düşmanlık kaynakları hazırlamak olmuştur.[72]

Tüm bu özellikleri bünyesinde barındıran ASALA'nın diğer Ermeni terör gruplarından farklarına bakmak, bu örgüt hakkında daha sağlıklı analiz yapmamıza ortam sağlayacaktır. Bu noktada ASALA'nın temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir;[73]

- ASALA militanları hem teorik hem de teknik açıdan mükemmel bir eğitim almışlardır.
- Nokta saldırıları yapmışlardır.
- Gerçekleştirilen eylem yerinde yakalanan ASALA militanı olmamıştır. Bu ASALA'nın organize olduğunu gösterir.
- İstihbarat desteği iki aşamalı olarak gelişmiştir. Nokta hedefini seçmede ve eylemin gerçekleşmesinden sonra olay yerinden hızla uzaklaşmada ASALA kendisini geliştirmiştir.
- Bölge ve ülke ayrımı yapmadan, eylemlerini gerçekleştirmiştir.
- Gerçekleştirmiş olduğu eylem açısından IRA'dan sonra ikinci terör örgütüdür. IRA'nın sokak çatışmaları yaptığı düşünülecek olursa, eylem bakımından birinci olduğu bile söylenebilir.
- Gizlilik ASALA için esastır. Hücresel bazda çalışmıştır. Liderlerinin adları bugün bile tam olarak bilinmemektedir.
- Gizliliği muhafaza edebilmek ve kamuoyuna mesaj vermek için çok sayıda takma ad kullanmıştır.
- En çok ve güvenli eylemlerini Fransa ve Yunanistan'da gerçekleştirmiştir.

---

[72] Uras, a.g.e., s. CXCI.

[73] Kantarcı, Kasım vd., a.g.e., s. 98.

- Sadece Türk hedeflerine saldırmamıştır. Batılı hedeflere de işbirlikçi ve kapitalist oldukları için saldırmıştır. Ancak bu saldırılar genellikle son dönemde olmuştur. Saldırıların üçüncü ülkelere kayması örgütün sonunun gelmesinde önemli bir noktadır.

ASALA terör örgütünün diğer Ermeni terör örgütlerinden farkları veya onu diğerlerinden ayırma noktasında ayırt edici özellikleri bu şekildedir. Örgüt 1973-1985 yılları arasında tüm bu özelliklerin bütünleşmesi ile kendinden söz ettirmiştir.

2.1.3. Uykuya Geçişi

ASALA ve diğer Ermeni terör örgütleri son Ottowa saldırısından sonra herhangi bir eylem gerçekleştirmemiştir. Başta ASALA ve JCAG olmak üzere bu terör örgütlerinin sonu ile ilgili özellikle Türk medyasında birçok tevatür söz konusudur.

"ASALA bitti mi? Bittiyse nasıl bitti? ASALA'yı kim çökertti? Kendiliğinden mi ortadan kalktı? Bu örgütün sonunu örgüt içi çatışmalar mı getirdi?"

ASALA mevzu bahis olunca direkt olarak yukarıdaki sorular gündeme gelmektedir. Bu soruların henüz bir cevabı yoktur. En azından akademik çalışmalarda ve bilimsel bilginin ışığında bu sorular cevabını bulmamıştır.

Öyle ki bir gruba göre ASALA'yı, Ülkücü Camianın önde gelen isimlerinden Abdullah Çatlı ve ekibi bitirmiştir. Diğer bir grubun söylemlerine göre ASALA'yı bitiren MİT mensubu özel bir ekiptir. Bu özel ekibin silahşörü Kuşçubaşı Eşref'in kardeşinin torunlarından birisidir. Bir başka gruba göre ASALA bitmemiştir. Sadece uykuya geçmiştir. Türkiye'de ASALA'nın eylemsizliğinin sonu ile ilgili iddialar bunlardır. Şu an sadece iddia boyutundadır. Çünkü ASALA'nın sonu ile ilgili devlet kaynaklı bir bilgi yoktur.

Ancak şöyle bir gerçek söz konusudur. Soğuk Savaş'ın son yıllarından itibaren ve özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra yaygınlaşan demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan hakları gibi değerler sonucunda Ermeni diasporası yöntem değiştirmiş, terör faaliyetlerinin istenilen sonuca ulaşma noktasında başarısız olduğunu görmüş ve sözde soykırım iddiasını Avrupa'nın başat ülkelerinin parlamentolarından geçirerek Türkiye'den kabul, tazminat ve toprak isteklerini gündemde tutmak istemişlerdir.

ASALA'nın sonu ile ilgili kesin bilgiyi ancak yayınlanacak resmi belgelerden öğrenebilecek ve yorumlayabileceğiz. Diğer türlü iddiaların hepsi söylemdir ve bu söylemlerden yola çıkarak varsayımlarda bulunmak akademik çalışma güden bu çalışmanın konusu değildir.

2.2. ASALA – PKK İLİŞKİLERİ

ASALA terör örgütü Ermeni terör örgütleri içerisinde önemli bir yer kapsamaktadır. Bu terör örgütünün genel amacının Türk ve Türklüğe yönelik kin ve nefret duygusuyla hareket etmesi, onu yine Türk ve Türklüğe yönelik ayrılıkçı hareket içerisinde olan diğer terör örgütleri ile ortak paydada buluşmaya sevk etmiştir. Bu noktada ASALA'nın Türkiye'ye yönelik eylemlerinde önemli bir ortağı PKK (Partiya Karkeren Kurdistan – Kürdistan İşçi Partisi) terör örgütü olmuştur.

ASALA – PKK ortaklığına ve ilişkilerine değinmeden önce PKK terör örgütünün amacı, yapısı, tarihçesi, finans kaynakları ve eylemlerine kısaca bakmak elzemdir.

Türkiye'nin güneydoğusunda yaşayan halkı ayaklandırarak, Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesini kapsayan bir Kürt devleti kurmayı amaçlayan PKK terör örgütü, 1984 yılında kuruluşundan itibaren on binlerce kişinin ölümüne sebep olmuştur.[74]

PKK terör örgütü, bir kısmı Türkiye toprakları üzerinde bulunan ayrı ve bağımsız bir Kürt devleti kurma hedefi ile kurulmuş, strateji ve taktik olarak ise terör eylemlerini benimsemiş, zaman ve koşullara uygun olarak siyasi hedeflerinin içeriğini değiştirerek gerek Türkiye içerisinde gerekse uluslararası platformda daha fazla siyasi ve lojistik destek sağlamaya çalışmış, koşulların elverişliliğine göre askeri bağlamda dağ veya şehir gerillası olarak isimlendirilebilecek askeri yöntemlerden yararlanma kapasitesi olan silahlı bir terör örgütüdür.[75]

---

[74] PKK, Erişim Tarihi: 27 Nisan 2020, http://www.mfa.gov.tr/pkk.tr.mfa

[75] Sadi Çaycı, "PKK Terörüyle Mücadele Uygulanacak Hukuk", Stratejik Analiz Dergisi, Sayı: 89, Eylül 2007, ss. 35-50.

PKK, Marksist – Leninist ve etnik ayrılıkçı ideolojiyi benimsemiş bir terör örgütüdür.[76] Tarihsel arka planı daha eskilere dayansa da PKK'nın kuruluşu 1970'li yılların sonlarında gerçekleşmiş, bu ayrılıkçı terör örgütü ilk silahlı eylemini 1984 yılında Siirt'in Eruh ilçesinde gerçekleştirmiştir.[77]

PKK, 27 Kasım 1978'de Diyarbakır'ın Lice ilçesinin Fis köyünde Abdullah Öcalan tarafından kurulmuş; ilk eylemini 15 Ağustos 1984 yılında gerçekleştirmiş; eylemlerinde sivil, asker, polis, yaşlı, kadın, çocuk ayrımı gözetmeyen; ilk büyük kampını Kandil Dağı çevresine kuran ve daha sonra Zaho, Zap, Hakurk, Dohuk, Mahmur, Avaşin, Mesina ve Barzan olmak üzere birçok özel kamp kuran; haraç, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı faaliyetleri bulunan bir terör örgütüdür.[78]

PKK terör örgütünün yöntemleri şu şekilde özetlenebilir:[79]

- *Altyapılar, tesisler, okullar ve ambulanslara saldırı düzenlemek,*
- *Sağlık çalışanları ve gümrük görevlilerini kaçırmak,*
- *Örgütle işbirliği yapmayan sivilleri infaz etmek,*
- *Pusular ve suikastlar düzenlemek,*
- *Adam kaçırma,*
- *Şehir merkezlerinde intihar bombacıları kullanmaktır.*

PKK'nın varlığının devam etmesindeki en önemli nokta finans açıdan sürdürülebilir bir gelir kaynağına sahip olmasıdır. Örgüt, kuruluşunun ilk yıllarında dış devletlerden yardım alırken, soygun, gasp, haraç, örgüt yandaşlarının bağışları ile silah, insan ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi organize suçlarla finans sağlamaya başlamıştır.[80]

ASALA ve PKK ortak payda olarak Marksist – Leninist tabanlı olmaları ve aynı amacı gütmeleri iki terör örgütünün de aynı dönem ve aynı ülkede kurulması

---

[76] PKK, Erişim Tarihi: 27 Nisan 2020, http://www.mfa.gov.tr/pkk.tr.mfa

[77] Buğra Sarı ve Murat Tınaz, İnsanlığa ve Demokrasiye Terör Tehdidi: PKK Örneği, Polis Akademisi Yayınları, Rapor No: 16, Eylül 2018, s. 7.

[78] Türkiye'nin Terörle Mücadelesinde Zeytin Dalı Harekâtı, Anadolu Ajansı, s. 4.

[79] Anadolu Ajansı, a.g.r., s. 4.

[80] Bu noktada bkz. Erişim Tarihi: 22 Nisan 2020, http://www.mfa.gov.tr/pkk.tr.mfa

ilişkilerinin gelişimi için önemli veriler olmuştur. ASALA ve PKK kuruluş aşamasından sonra da aynı ülkelerde (Lübnan, Kıbrıs Rum Kesimi, Yunanistan, Suriye, Fransa) üstlenmişler ve yine aynı ülkelerce (Sovyetler Birliği, Doğu Almanya, İsveç, Suriye, Yunanistan, İran) maddi olarak desteklenmişlerdir.[81]

İki örgüt arasında ortak noktaları çoğaltmak mümkündür. PKK terör örgütünün önemli kamp üslerinden birisi olan Bekaa Vadisi daha önce ASALA militanlarının eğitim gördüğü merkezlerden birisi idi. ASALA militanları zor dönemlerinde Suriye, Yunanistan ve Kıbrıs Rum kesiminin şemsiyesi altında yer bulurken; aynı şekilde PKK terör örgütü militanları da bu üç devletin koruyuculuğu altında Türkiye'ye yönelik eylemlerine devam etmişlerdir.[82]

ASALA ve PKK terör örgütlerinin kesiştiği en önemli noktalardan birisi de uyuşturucu trafiği olmuştur. Uyuşturucu madde kaçakçılığı terör örgütleri için çok önemli bir maddi kazanç sahasıdır. Bir terör örgütü için en kolay mali kaynak uyuşturucu kaçakçılığıdır. Uyuşturucu kaçakçılığının geliri yüksek, nakliyesi kolay, alıcı kitlesi geniştir ve organizasyon şeması iyi olan bir terör örgütü bu işi çok rahat yapabilmektedir.[83] Terör örgütleri, uyuşturucunun üretimi, dağıtımı ve ticareti safhalarının herhangi birinde yer alabilecekleri gibi bu sürecin tamamının da içerisinde bulanabilir. Bu noktada örgütler uyuşturucunun imalinden sonra dağıtımını kendisi yapabileceği gibi organize suç örgütleri ile anlaşmalı şekilde ortak yapabilir ya da uyuşturucunun dağıtım süreci tamamen bu organize suç örgütlerine devredebilir.[84]

Dünya Uyuşturucu Raporlarında, dünya genelindeki uyuşturucu trafiği hacminin yaklaşık 320 Milyar Dolar olduğu, bu miktarın organize suç ve terör örgütlerinin finans kaynağının büyük bir kısmını oluşturduğu vurgulanmaktadır.[85] BM kaynaklarına göre uyuşturucu ekonomisinin günümüzde tek başına uluslararası

---

[81] Çitlioğlu, a.g.e., s. 100.

[82] Çitlioğlu, a.g.e., s. 100.

[83] Erol Kurubaş, Kürt Sorunun Uluslararası Boyutu ve Türkiye, Cilt 2, Nobel Yayınları, 1. Baskı, Ocak 2004, s. 164.

[84] Zeki Yıldırım, Hukuksal Açıdan Terörizmin Finansmanın Önlenmesi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s. 84.

[85] Rapor için bkz. "Narkoterörizm ile Mücadele Uyuşturucu ve PKK /KCK", Şubat 2017. s. 8. Erişim Tarihi: 19 Aralık 2019, s. 8. www.içişleri.gov.tr

ticaretin %8'ini oluşturduğu ifade edilmektedir. 2016 Avrupa Uyuşturucu Raporunda ise; Avrupa Birliği genelindeki uyuşturucu pazar değerinin 24 Milyar Avro olduğunu kayda geçmiştir.[86]

Uyuşturucu ticareti, PKK'nın en önemli finans kaynaklarından biridir. Uyuşturucu ticareti ile önemli bir gelir elde eden PKK, bu gelirini örgütün silah harcamalarına yönlendirmekte ve eylemler gerçekleştirmektedir.[87]

Bu noktada PKK terör örgütü diğer terör örgütleri gibi eylem hareketlerine finansman yaratmak için başta uyuşturucu kaçakçılığı olmak üzere insan kaçakçılığı, sigara kaçakçılığı, halktan zorla ya da gönül rızası ile alınan vergiler, gasp, soygun, haraç, illegal yayın organlarını basmak ve dağıtmak gibi birçok yoldan kuruluşuna ekonomik girdi sağlamaktadır.

Taşımacılık hizmetini PKK'nın yaptığı Pakistan ve Afganistan çıkışlı uyuşturucu maddeler, Lübnan ve Suriye üzerinden, ASALA terör örgütünün kilit noktasını izleyerek (Beyrut, Lazkiye, Korsika, Marsilya, Barcelona) dağıtım merkezlerine ulaşmaktadır ve bu uyuşturucu maddelerin büyük bir bölümü Ermeni asıllı ve ASALA menşeili kişilerce satış noktasına sevk edilmektedir.[88]

Sonuç olarak, ASALA da PKK da uyuşturucu trafiğinde etkin roller üstlenmiş terör örgütleridir. ASALA'nın başlatarak Avrupa'da oluşturduğu ve geliştirdiği uyuşturucu dağıtım ağı bugün PKK terör örgütünün kontrolündedir.[89]

ASALA özelinde Ermeni terör örgütleri 1980'li yıllarda PKK terör örgütüyle iş birliğine gitmişlerdir. Bu iş birliği neticesinde terör örgütü PKK, 21-28 Nisan 1980 haftasını *"Kızıl Hafta"* olarak ilan etmiş ve 24 Nisan tarihini sözde Ermeni

---

[86] a.g.r., s. 8.

[87] Avrupa Polis Ofisi (EUROPOL) raporlarında, terör örgütü PKK'nın, uyuşturucudan yıllık 1.5 ile 3 milyar dolar arasında gelir elde ettiği görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. "PKK Gelirini Uyuşturucudan Sağlıyor", Erişim Tarihi: 26 Aralık 2019 https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/pkk-varligini-uyusturucu-satisindan-sagliyor/1397807

[88] Çitlioğlu, a.g.e., s. 101.

[89] Çitlioğlu, a.g.e., s. 101.

soykırımını anma günü olarak ilan etmiş ve konu ile alakalı toplantılar düzenlemiştir.[90]

1980 yılının 8 Nisan'ında Lübnan'da ASALA ve PKK terör örgütleri ortak basın açıklaması düzenlemişler ve toplantı sonrası bildirge yayınlamışlardır. Fakat bu eylemin tepki çekmesi üzerine iki terör örgütü ilişkilerini legal yöntemler dışına çıkarmışlardır. Bu toplantıların hemen ardından Kasım 1980 tarihinde Türkiye'nin Strasbourg Başkonsolosluğu'na ve yine aynı tarihte Roma'daki Türk Hava Yolları (THY) bürosuna düzenlenen terör saldırılarını bu iki örgüt üstlenmiştir.[91]

PKK ve ASALA terör örgütleri 1987 yılında bir anlaşma yapmış, bu anlaşmanın gereğince hükümler alınmıştır:

1. *Ermeni teröristler, PKK terör örgütü bünyesinde eğitim görecekler,*
2. *PKK terör örgütüne, her sene, eğitim gören her eleman (terörist) için beş bin Amerikan doları ödenecek,*
3. *Ermeni teröristler ölçeği büyük olmayan eylemlere katılacaklardır.*

Gerçekleşen anlaşma sonrasında örgüt içerisinde Ermenilerin palazlanmaları üzerine iki terör örgütü arasında yeni bir anlaşma yapılmıştır ve yeni kararlar belirlenmiştir:[92]

1. *Her iki terör örgütü artık ortak yönetilecektir,*
2. *Türk güvenlik güçlerine yönelik eylemlerde istihbari faaliyetleri Ermeniler yapacak,*
3. *Gerçekleşmesi muhtemel devrimden sonra elde edilen topraklar eşit olarak bölüşülecek,*
4. *Kamp masraflarının dörtte üçünü Ermeniler karşılayacak,*
5. *Türkiye'deki büyük, merkezi şehirlerde eylemler yapılacaktır.*

Ermeni Halk Hareketinin bünyesinde "Kürdistan Komitesi" oluşturulmuş ve 6 – 9 Ocak 1993 tarihleri arasında Beyrut'ta iki ayrı kilisede düzenlenen ve Lübnan

---

[90] Cankara v.d., a.g.m., www.eraren.org

[91] Cankara v.d., a.g.m., www.eraren.org

[92] Cankara v.d., a.g.m., www.eraren.org

Ermeni Ortodoks Başpiskoposu, Ermeni Parti yetkilileri ile 150 gencin katıldığı toplantılarda şu ifadeler kullanılmıştır:[93]

- *Şimdilik Türkiye'ye karşı sakin tutum gösterilmelidir.*
- *Ermeni toplumu gittikçe büyümekte ve ekonomik yönden güçlenmektedir.*
- *Geliştirilen propaganda faaliyetleri sayesinde, bütün dünyada (sözde) soykırım daha iyi bilinmeye başlanmıştır.*
- *Ermenistan devleti kurulmuştur, her geçen gün toprakları genişlemektedir ve atalarını intikamını mutlaka alacaklardır.*
- *Başta ABD olmak üzere, diğer batılı ülkeler de Karabağ'da sürdürülen savaşta Ermenileri haklı bulmaktadırlar. Bu fırsatı değerlendirmek gerekir ve Karabağ'da savaşan Ermeni gençlerine yenileri katılacaktır.*
- *Türkiye'de – PKK terör örgütü ile yapılan mücadele kastedilerek – iç savaş devam edecek, Türk ekonomisi sıfır noktasına gelecek ve vatandaşlar baş kaldıracaktır.*
- *Türkiye bölünecek ve bir Kürt devleti kurulacaktır.*
- *Ermeniler Kürtlerle olan ilişkilerini iyi bir şekilde yürütmeli ve Kürtlerin mücadelelerini desteklemelidirler.*
- *Bugün Türklerin elinde olan topraklar, yarın Ermenilerin olacaktır.*

ASALA ve PKK ortak paydaları olan Türkiye'yi bölme hedefleri doğrultusunda kuruldukları ilk günden itibaren hem bireysel hem de ortak olarak birçok eylem gerçekleştirmişler, toplantılar tertip etmişler, uluslararası kamuoyunda terör hareketlerine destek aramışlardır.

2.3. TÜRK DİPLOMATLARINA YÖNELİK EYLEMLER

2.3.1. İlk Eylem

Ermeni terörizmi, özellikle ittihatçı yöneticilere karşı dünyanın en farklı ülkelerinde eylemler gerçekleştirmiştir. 1915 olaylarının intikamını almak için gerçekleştirdikleri

[93] Cankara v.d., a.g.m., www.eraren.org

terör eylemleri ile birçok Türk vatandaşının ölümüne sebep vermişlerdir. Ancak Ermeni terörü, 20. yüzyılın son çeyreğini kapsayan dönemde yeniden alevlenmiş, dünyanın dört bir tarafındaki Türk diplomatlarına ve Türk kamu görevlilerine Ermeniler terör eylemleri gerçekleştirmişlerdir.

Bir sonraki maddede terör eylemlerini gün gün anlatacağımız gibi burada ise fitili yeniden ateşlenen Ermeni terörünün ilk eylemi anlatılacaktır.

Bu noktada Bilal N. Şimşir'in *"Şehit Diplomatlarımız"* kitabından büyük ölçüde yararlanılmıştır. Çünkü Şimşir, hem dönemi yaşamış bir diplomat hem dönemi ayrıntıyla anlatmış tarihçi kimliğini barındırırken aynı zamanda şehit olan Türk diplomatlarını da tanıdığı için eserini kaleme alırken çok ayrıntılı bilgiler vermiştir.

1972 yılı Ekim ayının başında yaşlı bir Amerikan vatandaşı kendisini İran asıllı olarak tanıtarak Türkiye'nin Los Angeles Başkonsolosluğuna müracaat etmiş, şahıs ismi *"Yanıkyan"* olmasına rağmen Ermeni olduğu anlaşılması diye adını Farisi bir isim olan *"Gourg Yaniki"* olduğunu söylemiş ve elinde, Osmanlı topraklarından çalınmış tarihsel değeri olan bir tablo ile imzalı bir hatıra paranın bulunduğunu, bunları Türk Devletine bağışlamak istediğini belirtmiştir.[94]

Los Angeles Başkonsolosluğu ile Dışişleri Bakanlığı yazışmaları sonrasında Gourg Yaniki'nin Türk Hükümetine bağışlamak istediği tablo ve banknotun kabul edilmesi kararı çıkmış ve Los Angeles Başkonsolosu tarafından hediyelerin alınması kararlaştırılmıştır.

Bunun üzerine Los Angeles Başkonsolosu Mehmet Baydar, tablo ve banknotun kabulü konusunda merkez teşkilatının memnuniyet gösterdiğini ve kişisel teşekkürlerini içeren mektubunu 13 Aralık 1972 tarihinde Gourg Yaniki'ye bildirmiştir:[95]

"Bay Gourg Yaniki

670 Romero Canyon

---

[94] Bilal N. Şimşir, Şehit Diplomatlarımız (1973-1994), 2 Cilt, 1. Kitap, Bilgi Yayınevi, Birinci Baskı, Aralık 2000, Ankara, s. 83.

[95] Şimşir, a.g.e., s. 85.

Montesito, California

Azizim Bay Yaniki,

Kısa bir süre önce Konsolos Bay Bahadır Demir ile yapmış olduğunuz telefon konuşmasını teyit ederek, bir yağlı boya tabloyu ve Beyrut'ta ikametinizden kalan hatıra eşyayı bağışlama arzunuzla göstermiş olduğunuz nazik jestinizden dolayı Türk Makamlarının en derin teşekkürlerini size memnuniyetle bildiririm.

Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı sizin düşünceli katkınızla Türkiye Devlet Resim ve Heykel Müzesi koleksiyonlarının zenginleşeceğini bildirdi.

Anılan tabloyu ve banknotu güvenle Türkiye'ye ulaştırabilmem için bunları bize nasıl ve ne zaman teslim etmek arzusunda olduğunuzu bana bildirmenizi rica ederim.

Kendi kişisel minnettarlığımla birlikte saygılarımı sunarım"

Başkonsolos Baydar'ın ilgiliye yazdığı cevap entelektüel donanımını ve nezaketini göstermektedir. Bu mektup üzerine buluşma yeri kararlaştırılmış 27 Ocak 1973 günü saat 12.00'de Santa Barbara şehrindeki Biltmore Oteli'nde görüşme ayarlanmıştı.

Başkonsolos Mehmet Baydar ve yardımcısı Konsolos Bahadır Demir tabloyu ve banknotu teslim almak üzere buluşmaya gitmişlerdir. Suikastçı otelde bir odayı beş günlüğüne tutmuştu. Eylemi gerçekleştirmek için iki tabanca hazırlamış ve Türk diplomatların gelmesini beklemeye başlamıştı. Kişiler Biltmore Otelde buluşup, otelin bu özel bölümünde yemeğe oturdukları vakit suikastçı iki Türk diplomatını vurmuştur. Mehmet Baydar olay mahallinde, Bahadır Demir ise acil olarak götürüldüğü hastanede can vermiştir.[96]

Olay ardından gelişen süreç içerisinde Türk Millî İstihbarat Teşkilatı (MİT) Şubat 1973'te bu katilin tüm bilgilerin tüm ayrıntılarıyla, doğru ve eksiksiz olarak Dışişleri

[96] Şimşir, a.g.e., s. 92.

Bakanlığına vermiştir.[97] Kendisini İranlı Gourg Yaniki olarak tanıtan şahıs aslında *"Gourgen Mıgırdıç Yanıkyan"* isimli eski bir Ermeni komitacı idi. Ermeni terörü Yanıkyan isimli bu katilin eylemi ile tekrar hortlamış artık ardı arkası kesilmeyecek olan terör faaliyetleri başlamıştır.

2.3.2. Ardı Arkası Kesilmeyen Terör Faaliyetleri[98]

Yanikyan'ın sapık yurtseverlik çerçevesinde aktive ettiği terör faaliyetleri kısa zamanda reaksiyon bulmuş ve Hınçak ve Taşnak geleneklerinden gelen Ermeni terörist gruplar, Türk diplomatlarına yönelik sistemli eylemlerine başlamışlardır.

Bu noktada tezin akademik seviyesini düşürmeden edilmesi gereken bir iki cümlede vardır. Ermeni teröristlerin şehit ettikleri Türk diplomatlarının hiçbiri, Ermenilerin sözde soykırım için hunharca cinayet işlemelerine neden gördükleri 1915 olaylarının yaşandığı dönemde yaşamamışlardır. Şehit diplomatlar sadece Türk oldukları için teröristlerin hedefine ve yörüngesine girmişlerdir. Bu belirtilmesi gereken bir husustur.

Sistemli Ermeni terörizmini ele aldığımız bu bölümde genel olarak Esat Uras'ın *"Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi"* kitabından ve Bilal N. Şimşir'in geçmiş hacimli *"Şehit Diplomatlarımız"* kitaplarından ve dönemin gazetelerinden özetlenmiştir. Şimdi ilk eylem Santa Barbara da dahil olmak üzere özellikle ölümle sonuçlanan terörist faaliyetleri inceleyelim.

27 Ocak 1973 yılında ABD'de gerçekleşen ve Ermeni bir terörist ruhlu ihtiyar kişinin, Santa Barbara'da Türkiye'nin Los Angeles Başkonsolosu Baydar ve Yardımcısı Demir'i öldürmesi yeni dönemde Ermeni terörizm sürecinin başlangıç noktasıdır. Yanıkyan Ermeni terörist hareketinin öncüsü olmuştur. Bu eylemden sonra Ermeni terörü tüm dünyada reaksiyon görmüştür. Yukarıda "İlk Eylem"

---

[97] Şimşir, a.g.e., s.114.

[98] Bu bölümde Ermeni terör örgütlerinin Türk diplomatlarına yönelik eylemleri madde madde açıklanacaktır. Bu bölüm yazılırken, Bilal N. Şimşir'in iki ciltlik "Şehit Diplomatlarımız" kitabı ve Esat Uras'ın "Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi" kitabından yararlanılmış ve tüm maddelere ayrıca dipnot verilmemiştir. Bölüm iki kitabın okunması neticesinde ilgili yerlerin bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur.

bölümünde ayrıntıyla açıkladığımız bu eylem, sıralı eylemlerin ilki olduğu için burada kısaca değinmekte fayda görülmüştür.

22 Ekim 1975 günü silahlı teröristlerin Viyana'daki Türk Büyükelçiliğini basması ve Büyükelçi Daniş Tunalıgil'i öldürmesi artık Ermeni terörünün sistemli şekilde ilerleyeceğinin ilk sinyali olmuştur. Saldırıyı gerçekleştiren ve büyükelçimizi şehit eden teröristler "Ermeni Kurtuluş Ordusu" olarak adlandırılan bir grubun üyesiydiler ve nitekim saldırıyı da bu terör grubu üstlenmiştir.

Daniş Tunalıgil'in şehadetinden hemen iki gün sonra Fransa'daki Büyükelçimiz İsmail Erez Büyükelçilik rezidansının yakınında bulunan arabasında şehit edilmiştir. Terörist saldırıda Büyükelçimizin makam şoförü Talip Yener de şehit düşmüştür. Terörist saldırıyı "Ermeni Soykırımı İntikamı Komandoları" adlı bir terörist grup üstlenmiştir. Daha sonra ise bu terörist girişimin ASALA'nın eylemi olduğu iddia edilmiştir.

16 Şubat 1976 günü Beyrut Büyükelçiliği, Büyükelçilik Başkatibi Oktar Cirit, Beyrut'un en ünlü caddelerinden birisinde, bir kafeteryada zaman geçirirken bir terörist tarafından şehit edilmiş ve terörist saldırıyı gerçekleştiren terörist yakalanamamıştır. Daha sonra saldırının sorumluluğunu ASALA üstlenmiştir.

29 Mayıs 1977 günü İstanbul, Yeşilköy Havalimanında gerçekleşen bombalı saldırıda 5 kişi ölmüş ve içlerinden birinin Amerikan vatandaşı olduğu belirlenen kırk iki kişi yaralanmıştır. Olayın gerçekleştiği gün, İstanbul Sirkeci Garı'nda da bombalı saldırı olmuş ve bir kişi vefat etmiş, on kişi de yaralanmıştır. Sirkeci Garı önemli bir maddi zarara uğramıştır. Her iki eylemi de "28 Mayıs Ermeni Örgütü" terör grubu üstlenmiştir. Bu eylem Ermeni terör gruplarının Türkiye içerisindeki ilk eylemi olmuştur.

1977 yılının haziran ayında Vatikan Büyükelçimiz Taha Carım ikametinin önünde iki cani terörist tarafından hunharca şehit edilmiştir. Terörist eylemi JCAG üstlenmiştir.

1978 yılının haziran ayında ise Avrupa'nın merkezi şehirlerinden Madrid'de üç Ermeni terörist, Büyükelçimiz Zeki Kuneralp'in aracına makinalı silahlarla ateş açmışlar, saldırıda Necla Kuneralp ve emekli Büyükelçi Beşir Balcıoğlu şehit

olmuştur. Terör eylemini ilk önce ASALA'nın gerçekleştirdiği düşünülmüş, daha sonra JCAG bu terör eylemini üstlenmiştir.

1979 yılının12 Ekim'inde Lahey Büyükelçimizin oğlu Ahmet Benler, şahsi aracıyla trafikte seyir halindeyken vurulmuş ve şehit olmuştur. Terörist saldırıyı ASALA ve JCAG üstlenmiştir.

Aynı yılın aralık ayında Paris'te Turizm Ataşesi Yılmaz Çolpan Elysees (Şanzelize) Meydanı'nda yürüyüş yaparken bir terörist tarafından vurulmuş ve şehit olmuştur. ASALA, JCAG ve "Soykırıma Karşı Ermeni Militan Komandoları" adlı çeşitli örgütler bu hain saldırıyı üstlenmişlerdir.

Mart 1980 tarihinde ise Roma'da THY'nin bürosu bombalı saldırılarda hedef olarak alınmış, patlamada iki İtalyan ölmüş ve 14 kişi yaralanmıştır. Saldırıyı "Ermeni Gizli Ordusunun Yeni Ermeni Direnişi" adlı örgüt üstlenmiştir.

1980 yılında terörist saldırılar arka arkaya gerçekleşmiştir. 31 Temmuz günü Atina Büyükelçiliğimiz İdari Ataşesi Galip Özmen ve kızı Neslihan Özmen Ermeni terör eylemi sonucunda şehit düşmüştür. Ataşemizin eşi ve oğlu yaralanmıştır. Saldırıyı ASALA üstlenmiştir.

Aralık ayının 5. günü ise Lyon'daki Türk Büyükelçilik binasına Ermeni teröristlerce saldırı düzenlenmiş ve saldırıda konuttaki Türk hariciyeciler yara almazken; çevredeki iki kişi ölmüştür. Hain saldırıyı ASALA üstlenmiştir.

Lyon saldırısından sadece 12 gün sonra Sidney'de Ermeni terör saldırısında Başkonsolosumuz Şarık Arıyak ve güvenlik görevlisi Engin Sever şehit olmuştur. Terörist eylemin sorumluluğunu ASALA üstlenmiştir.

1981 yılında da terörist ataklar devam etmiştir. Paris'te Türk devlet görevlileri Kemal Moralı, Tecelli Arı ve İlkay Karakoç'a yönelik gerçekleştirilen terörist saldırıda Tecelli Arı ve Kemal Moralı şehit düşmüşlerdir. Teröristler yoldan geçmekte olan sayısız kişinin gözleri önünde kaçmayı başarmışlardır. Saldırıyı "Shahan Natali" terörist grubu üstlenmiştir.

Aynı senenin mart ayında Tahran'daki Türk Büyükelçiliğine Ermeni teröristlerce saldırı düzenlenmiş, iki güvenlik çalışanını öldürülmüştür. Eylemi ASALA üstlenmiştir.

1981 yılının 9 Haziran'ında Cenevre'de Konsolosluk Sekreteri M. Savaş Yergüz, konsolosluk binasından çıktıktan sonra Ermeni bir terörist tarafından şehit edilmiştir. Terörist eylemi ASALA üstlenmiştir.

Aynı senenin Eylül ayında dört kişiden oluşan Ermeni teröristler Paris'teki konsolosluk binamıza saldırı girişiminde bulunmuşlar, birçok kişi rehin alınmış ve konsolosumuz Kaya İnal yaralanmıştır. Konsolosluğun güvenlik görevlisi Cemal Özen şehit düşmüştür. Bu işgal girişimini ASALA üstlenmiştir.

28 Ocak 1982 tarihinde Los Angeles Başkonsolosumuz Kemal Arıkan, JCAG'ın üstlendiği terörist saldırı sonucunda şehit olmuştur.

Aynı yıl Boston Fahri Konsolosu Orhan Gündüz Ermeni teröristlerce gerçekleşen saldırıda şehit olmuştur. JCAG bu saldırıyı gerçekleştiren terörist gruptur.

JCAG tarafından aynı yıl Lizbon'da gerçekleştirilen terörist eylem sonucunda İdari Ataşe Erkut Akbay ve eşi şehit olmuştur.

7 Ağustos 1982 günü Esenboğa Havalimanı'nda Ermeni teröristlerce gerçekleştirilen silahlı ve el bombalı saldırı sonucunda dokuz kişi ölmüş, seksen iki kişi yaralanmıştır. Bu eylemi ASALA üstlenmiştir.

1982 Ağustos'unda Ottowa Büyükelçiliğimiz Askeri Ataşesi Atilla Altıkat aracının taranması sonucunda şehit olmuştur. JCAG bu terör saldırısını üzerine almıştır.

Aynı yılın Eylül ayında ise Burgaz Konsolosluğumuzun İdari Ataşesi Bora Süelkan kendi ikametgâhı önünde şehit edilmiştir. "Türk diplomatını öldürdük; Ermeni Soykırımına Karşı Mücadele Birliği" yazısının olduğu bir sözde flama olay mahallinde bırakılmıştır. Saldırıyı ASALA üstlenmiştir.

Şubat 1983 tarihinde ise diplomatlarımıza yönelik değil ancak bir Türk vatandaşımızın dükkânına yönelik bombalı eylem gerçekleştirilmiş, yaralıların ve maddi hasarın oluştuğu bu eylemi ASALA üzerine almıştır.

1983 Mart'ında Yugoslavya Büyükelçimiz Galip Balkar, Ermeni teröristlerce hunharca şehit edilmiştir. Bu saldırının sorumluluğunu JCAG üstlenmiştir.

Haziran 1983'te ise İstanbul'un ortasında tarihi Kapalıçarşı'da Ermeni teröristler eylem gerçekleştirmiş, iki vatandaşımızın şehit olduğu olayda yirmi bir kişi de yaralanmıştır. Bu terörist eylemi ASALA üstlenmiştir.

Aynı senenin 14 Temmuz'unda Brüksel Büyükelçiliğimiz İdari Ataşesi Dursun Atasoy, Ermeni teröristlerce şehit edilmiş, saldırıyı ASALA, JCAG ve adı daha önce duyulmamış olan "Ermeni Devrimci Ordusu" üstlenmişlerdir.

Bir gün sonra Orly Havalimanı THY bürosu etrafında bir bombalı saldırı olmuştur. Aralarında Türk, Fransız, İsveç ve Amerikan vatandaşları da olan sekiz kişi ölmüş, altmış kişi de yaralanmıştır. Saldırıyı ASALA üstlenmiştir.

1983 yılının temmuz ayında bir grup Ermeni terörist Lizbon'daki Büyükelçilik konutumuza saldırı girişiminde bulunmuş ve bu saldırıda Cahide Mıhcıoğlu şehit olmuştur. Saldırıyı ARA terörist grubu üstlenmiştir.

Aynı senenin Ekim ayında Marsilya'da düzenlenen Ticaret Fuarı'nda Orly terörist örgütünün gerçekleştirdiği bombalı saldırı sonucunda bir kişi ölmüş, yirmi altı kişi yaralanmıştır.

1984 yılı Nisan ayında Tahran'da ASALA'nın gerçekleştirdiği terörist saldırıda Işık Yönder şehit olmuştur.

Aynı senenin haziran ayında ise Viyana'da görevli Erdoğan Özer, ARA'nın üstlendiği terörist saldırıda şehit olmuştur.

Bu olaydan yirmi dört gün sonra ARA, Brüksel'de eylem gerçekleştirmiş ve diplomat Dursun Aksoy şehit olmuştur.

3 Eylül 1984 tarihinde İstanbul'da Topkapı Sarayının yanına park etmiş bir otomobilde gerçekleşen patlamada iki Lübnanlı Ermeni ölmüş, patlamanın sorumluluğunu ARA üstlenmiştir.

1984 Kasım ayında BM Viyana Ofisi'nde görevli Enver Ergun, ARA terörist grubunun gerçekleştirdiği saldırı sonucu şehit olmuştur.

Son Ermeni eylemini bir alt başlıkta geniş bir şekilde inceleyeceğiz.

2.3.3. Son Eylem

12 Mart 1985 sabahı, Ermeni teröristlerin daha önce iki kez eylem gerçekleştirdikleri Ottowa'da üçüncü kanlı terörist girişimi olmuştur. Ottowa yerel saati ile 07.10'da Türkiye'nin Ottowa Büyükelçiliği binası Ermeni İhtilalci Ordusu (ARA) teröristlerince bakına uğramış ve işgal edilmiştir. Ajanslara telefon eden teröristler, içeridekileri rehin aldıklarını ve Türkiye'ye sözde soykırımın bedelini ödetmek istediklerini, toprak taleplerinin olduklarını iletmişlerdir.

Ottowa saldırısının hedefi direkt olarak Türkiye'nin Ottowa Büyükelçisi Coşkun Kırca olmuştur.[99] Büyükelçilik binasına saldıran teröristler, ilk önce konutun önünde bekleyen Kanadalı bir polis memurunu öldürmüşler, daha sonra ise binanın kapısını kırarak Büyükelçilik konutuna girmişlerdir.

Büyükelçi Kırca ve ailesi silah sesiyle uyanmış hedefin kendisinin olduğunu bilen Kırca altı metre yükseklikten atlayarak bahçede teröristlerin kendisini göremeyeceği bir bölgeye çekilmiştir. Bu süreçte Kırca, bacağını, kalça kemiğini kırmış vaziyette terörist faaliyetin püskürtülmesini beklemiştir.

Bina içerisine giren teröristler, Büyükelçinin eşi ve kızı da dahil olmak üzere aralarında Büyükelçilik hizmetlilerinin de olduğu kişileri rehin almışlardır. Hedef gözetmeksizin atış yapan teröristler, büyükelçiliğin mahrem bölgelerine girememişlerdir.

Uzun bir süre Büyükelçilik konutunu işgal eden teröristler, dört saat kadar sonra Büyükelçi Kırca'nın kızının başına silah dayamış bir vaziyette binadan çıkmışlar ve ardından Kanada polisine teslim olmuşlardır.

İşgalin püskürtülmesi sonrası Büyükelçi Kırca hastaneye kaldırılarak yaklaşık 5 saat süren bir ameliyat geçirmiştir. Kırca'nın daha sonra tedavisine Türkiye'de devam

---

[99] Şimşir, a.g.e., s. 944.

edilmiş ve iyileştikten hemen sonra görev yeri Ottowa'ya görevini ifa etmek için tekrar geri dönmüş ve bir yıl kadar burada kalmıştır.

Bu son Kanada eyleminden sonra Ermeni teröristler Türk misyonları ve Türk diplomatlarına herhangi bir eyleme girişmemişlerdir. Ancak bu on beş yıllık süreçte Ermeni teröristler, Türk diplomatları başta olmak üzere, Türk misyonlarına ve bu misyonlardaki diğer Türk devlet görevlilerine silahlı, bombalı, kanlı eylemler düzenlemişlerdir.

ASALA'nın ve diğer Ermeni terör gruplarının 1973 – 1985 yılları arasında gerçekleştirdiği terör saldırıları sonucunda hayatını kaybeden ve yaralanan Türk diplomatları, aileleri ve diğer kamu görevlilerinin isimleri sırasıyla şöyledir; Mehmet Baydar, Bahadır Demir, Daniş Tunalıgil, İsmail Erez, Talip Yener, Oktar Cirit, Taha Carım, Necla Kuneralp, Beşir Balcıoğlu, Ahmet Benler, Yılmaz Çolpan, Galip Özmen, Neslihan Özmen, Şarık Arıyak, Engin Sever, Reşat Moralı, Tecelli Arı, Savaş Yergüz, Kaya İnal (Yaralı), Cemal Özen, Kemal Arıkan, Orhan Gündüz, Erkut Akbay, Nadide Akbay, Atilla Altıkat, Bora Süelkan, Galip Balkar, Necati Kaya (Yaralı), Dursun Aksoy, Yurtsev Mıhcıoğlu (Yaralı), Cahide Mıhcıoğlu, Atasay Mıhcıoğlu (Yaralı), Işık Yönder, Erdoğan Özen, Enver Argun, Çetin Görgü, Çağlar Yücel, Hüseyin Kerimoğlu (Yaralı), Ömer Haluk Sipahioğlu, Vecdi Türel (Yaralı), Tahsin Güvenç (Yaralı), Selçuk Bakkalbaşı (Yaralı), Kemalettin Kani Güngör (Yaralı), Coşkun Kırca (Yaralı).

Ermeni terörünün uyku sürecine geçtiği düşünülebilir. Ya da Ermenilerin ve özellikle diasporanın sözde soykırımın tanınması, toprak ve tazminat talepleri için taktik değiştirerek, Avrupa ülkelerinde ve ABD'de söze soykırımın tanınması için ilgili ülkelerin parlamentolarda "1915 yılında soykırım yaşanmıştır" kararları çıkarmak istemeleri Ermeni terörünün uykuya geçmesine neden olmuştur.

Ancak Ermenilerin sözde soykırım için son dönem mücadele biçimi olan üçüncü ülkelerin parlamentolarında sözde soykırım kararının geçirilmesi mücadelesi, Ermeni terörünü bitirmiştir diyemeyiz, her an Ermeni terörü tekrar baş gösterebilir.

2.3.4. Terör Faaliyetlerine Tepkiler

1973 – 1985 yılları arasında yoğun bir şekilde gerçekleşen Ermeni terörü, Türk karar alıcı makamlarınca, Türk basınınca ve genel kamuoyunca lanetlenmiş, gerçekleşen her terör saldırısından sonra yüksek dereceli kınamalar gelmiştir. Çalışmanın bu bölümünde Ermeni terörünün gerçekleştiği günlerde özellikle Türk karar alıcıların tepkilerini bu bölümde inceleyeceğiz. Bilal N. Şimşir'in "Şehit Diplomatlarımız" kitabında ayrıntıyla işlediği bu konuyu, biz de genel olarak Şimşir'e atıf yaparak açıklayacağız.

Yurtdışındaki Türk diplomatlarına ve Türk kamu görevlilerine karşı baş gösteren Ermeni terörüne karşı, Türk basınının duayen isimlerinden Mehmet Ali Birand 19 Aralık 1980 yılında bir yazı kaleme almıştır. Birand yazısında özetle şöyle söylemiştir;[100]

"Diplomatlarımız görev yaptıkları ülkede sürekli olarak teröre mi maruz kalacaklardır ve bu kıyımlar durmayacak mıdır? Bugün yurtdışına devletimizi temsil için yolladığımız diplomatlarımız sadece maddi güçlükler içinde değil, bir de kendilerinin ve ailelerinin can kaygısı içinde yaşıyorlar… Ve Ermeni örgütleri cinayetlerini soğukkanlılıkla sürdürmekte… Biz de diplomatlarımıza üzülüp yaşanan ölümleri sineye atıyoruz… Devlet artık kendisini yurtdışında temsil eden görevlilerine sahip çıkmalıdır."

Ermeni terörü toplumda huzursuzluk yaratmış, teröre karşı tepki yüksek sesle dile getirilmiştir. Birand da bu noktada sesini yükseltmiş ve diplomatlarımıza sahip çıkmamız gerektiğinin altını çizmiştir.

Bu bölüm özellikle ölümle sonuçlanan Ermeni terör hareketlerinin ardından Türk karar alıcıların verdikleri tepkileri incelemeyi amaçlamıştır. Bu noktada yukarıda belirtilen eylemlerin örnek olay olarak vurgulanması ve ardından verilen tepkiler üzerine yoğunlaşılmıştır.

20. yüzyılın son çeyreğinde yaşanan Ermeni terörünün ilk eylemi Los Angeles Başkonsolosu Mehmet Baydar ve yardımcısı Konsolos Bahadır Demir'e karşı gerçekleşen Santa Barbara suikastıdır. Yukarıda da ayrıntıyla işlediğimiz bu eylem

[100] Mehmet Ali Birand, "Diplomatlarımıza Yazık Değil Mi?", Milliyet, 19 Aralık 1980.

sonu iki diplomatımız şehit olmuştur. Bu eylem sonrası birçok kınama mesajı geçilmiştir.

Dönemin Dışişleri Bakanı Ümit Haluk Bayülken bu olay üzerine şu cümleleri sarf etmiştir;[101]

> *"Türkiye Cumhuriyeti'nin yarım asırlık tarihinde, bakanlığımız mensupları arasında ilk defa böyle bir menfur suikasta kurban giden vazife şehidi bu iki kıymetli arkadaşımızın aziz hatırası önünde saygı ile eğilir, kalbi taziyelerimi tekrar arz ederim."*

Baydar ve Demir'in tüm ülkeyi yasa boğmuştur. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, Dışişleri Bakanı Ümit Haluk Bayülken'e şöyle bir taziye mesajı göndermiştir;[102]

> *"Bakanlığımızın Los Angeles'te görevli iki seçkin mensubunu menfur bir cinayet sonunda vefat etmiş olduklarını teessürle öğrendim, milletçe büyük üzüntü duyduğumuz bu müessif olay dolayısıyla Zatıâlinize ve bütün Dışişleri camiasına başsağlığı dilerim."*

Başbakan Ferit Melen ise bu olay üzerine Dışişleri Bakanına şöyle bir telgraf çekmiştir;[103]

> *"Amerika'da Los Angeles Başkonsolosumuz Mehmet Baydar ve Yardımcısı Bahadır Demir'in, aslında milletimize yönelmiş menfur bir saldırı neticesinde hayatlarını kaybetmiş olmalarını bütün Türk milleti ile beraber en derin bir üzüntüyle karşılamış bulunuyorum.*
>
> *Gözü kararmış bedbaht bir Türk düşmanının kurşunları ile hayata gözlerinin kapayan görev kurbanı diplomatlarımızın hepimizi yürekten sarsan acı kaybı karşısında, değerli şahsınızda Dışişleri Bakanlığı camiasına başsağlığı dileklerimi sunar, bu vesile ile, milletlerarasında barış, güvenlik ve dostluğun hâkim olması ülküsünü paylaşan tüm devletin vuku ve tekerrürünü önleyecek*

---

[101] Şimşir, a.g.e., s. 81.

[102] Şimşir, a.g.e., s. 88.

[103] Şimşir, a.g.e., s. 89.

müessir tedbirleri alacağına olan ümit ve inancımı belirtmek isterim."

Kıbrıs Türklerinin Lideri Raif Rauf Denktaş ise Dışişleri Bakanı Bayülken'e şöyle bir taziye mesajı yazmıştır;[104]

"Hariciyecilerimizden Mehmet Baydar ile Bahadır Demir'in öldürülmeleri haberi hepimizi mateme gark etmiştir. Maktullerin ailelerine ve Zatıâlilerine şahsen ve toplum olarak başsağlığı diler, bu hunharca cinayeti takbih ederiz."

Görüldüğü üzere devlet ricali, bu elim olay sonrası büyük üzüntülerini dile getirmişlerdir. 29 Ocak 1973 yılında Milliyet gazetesi bu olayı "Çirkin Kin" başlığı ile birinci sayfadan okuyucusuna duyurmuştur.[105]

Ermeni terörünün ilk faaliyeti olan bu eylem sapık bir ihtiyarın eylemi olarak kalmamış ve kısa bir süre içerisinde Ermeniler içerisinde reaksiyon bulmuştur. Bu olay üzerine terör eylemleri arka arkaya gelişmiş, Türkiye'yi temsil için yurtdışı görevinde olan Türk diplomatları Ermeni teröristlerin hedefi olmuştur.

23 Ekim 1975 günü Türkiye'nin Viyana Büyükelçisi Daniş Tunalıgil'in şehit edilmesi ve hemen bir gün sonra Türkiye'nin Paris Büyükelçisi İsmail Erez ve şoförü Talip Yener'in şehit edilmesiyle Ermeni terörünün aktifleştiği görülmüştür. Türkiye iki gün içerisinde Ermeni terörüne üç şehit vermiştir.[106] Daniş Tunalıgil ve İsmail Erez'in şehadetinden sonra Fransız basınında çıkan "çirkin" yayınlara Hürriyet gazetesi, "Cinayetler ve Fransa" başlıklı imzasız bir baş yazı yayımlayarak tepkileri dile getirmiştir.

Büyükelçi Daniş Tunalıgil'in terör saldırısı sonrası şehit düşmesiyle ilgili Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil şu mesajı yayımlamıştır:[107]

---

[104] Şimşir, a.g.e., s. 90.

[105] "Çirkin Kin", Milliyet, 29 Ocak 1973, Erişim Tarihi: 03 Mayıs 2020, http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/arsiv/1973/01/29

[106] "Paris Elçimiz Öldürüldü", 25 Ekim 1975, Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2020, http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/arsiv/1975/10/25

[107] Şimşir, a.g.e., s. 157.

"22 Ekim 1975 günü şehit edilen Viyana Büyükelçimiz Daniş Tunalıgil ile 24 Ekim 1975 günü şehit edilen Paris Büyükelçimiz İsmail Erez'in öldürülmelerinin adı geçenlerin şahısları ile ilgili bir sebebi mevcut değildir. Memleketimiz aleyhinde faaliyet gösteren bazı güçlerin sembolik birer hedef olarak Viyana ve Paris Büyükelçilerimizi şehit ettirmiş oldukları zannedilmektedir."

Türkiye Cumhuriyeti Bon Büyükelçisi Vahit Halefoğlu da bu olayı kınayan mesajında, eylemlerin bütünlük arz ettiğinin altını çizmektedir;[108]

"Kanaatimce vuku bulan hadise, Los Angeles Başkonsolos ve Muavin Konsolosunun öldürülmesi müessif olayının bir tekrarı mahiyetindedir."

Paris Büyükelçimiz İsmail Erez'in şehit edilmesinin ardından Pekin Büyükelçimiz Adnan Bulak, Dışişleri Bakanlığımıza şu başsağlığı telgrafını çekti:[109]

"Viyana cinayetinin acısı içimizdeyken Paris Büyükelçimiz Sayın İsmail Erez'in görev sırasında alçakça şehit edilmesi dolayısıyla çok derinden sarsıldık. Bütün arkadaşlarımızla birlikte infialimizi ve büyük teessürümüzü başsağlığı dileklerimizle birlikte arz ederiz."

16 Şubat 1976 T.C. Beyrut Büyükelçiliği Başkatibi Oktar Cirit'in şehit edilmesi ile ilgili Pekin Büyükelçimiz Adnan Bulak şunları yazıyordu:[110]

"16 Şubat günü arkadan vurularak öldürülen Başkâtip Oktar Cirit meslektaşlarımız arasında beşinci şehidimiz olmuştur. Daha önceki acılarımız dinmeden işlenen bu menfur cinayet karşısında bir yandan camiamıza başsağlığı dileklerimizi sunarken bir yandan da milletimizi ve Devletimizi hedef tutan bu alçak saldırılar dizisine karşı en etkili ve caydırıcı tedbirleri almamız gerektiği kanısındayım. Bu tedbirler alınmadığı takdirde… Yeni cinayetlere ve yeni ıstıraplara kendimizi hazır bulundurmamız gerekecektir.

---

[108] Şimşir, a.g.e., s.121.

[109] Şimşir, a.g.e., s.187.

[110] Şimşir, a.g.e., s. 207.

Ne kadar hissi hatta müfrit bir tepki şeklinde görülürse görülsün, şiddete şiddetle karşılık vermekten daha etkili bir tedbir olduğunu sanmıyorum. Üstelik bunun vazgeçiricilik bakımından tek çıkar yol olduğunda da tereddüt edilemez elimizdeki imkânları iyi kullanıp, imkânsızlıkları ise başkalarını yaptığı gibi satın alarak, ajan tutarak, ekip dolaştırarak, Viyana, Paris ve Beyrut cinayetlerinin faillerini mutlaka bulup çıkarmamız ve bu çok alçakça saldırılarının hesabını behemehâl istememiz gerektiği kanısındayım. Aksi halde ve maalesef bu cinayetlerin arkasının gelmesini beklemek yanlış bir tahmin olmayacaktır…"

9 Haziran 1977 Perşembe günü Vatikan Büyükelçimiz Taha Carım'ın şehit edilmesinin[111] ardından dönemin Başbakanı Süleyman Demirel'in şu sözleri Günaydın gazetesinde sürmanşetten veriliyordu:

"Fevkalade elim bir olaydır. Çok müteessirim. Avrupa'da Vahşet kol geziyor. Bu cinayetleri, işleyenlerin yanına bırakmayız."

Aynı gazetenin sayfalarında Büyükelçi Carım'ın vefatıyla ilgili Kıbrıs Türk Federe Devlet Başkanı Raif Rauf Denktaş'ın da başsağlığı mesajlarını görebilmekteyiz. Taha Carım'ın hunharca şehit edilmesi üzerine Dışişleri Bakanlığı, Başbakan Süleyman Demirel için şu demeç metnini hazırladı:[112]

"Vatikan Büyükelçimiz Taha Carım'ın şehadetiyle sonuçlanan suikast olayını hükümetimiz önemli değerlendirmektedir. Son yıllarda devletimizin yurtdışındaki temsilcilerine karşı girişilen suikastlar onların şahsında Türk milletine ve Türk Devletine karşı yapılmış menfur saldırılardır. Bu hunharca cinayetleri Türk milleti ve medeni dünya lanetlenmektedir.

Hükümetimiz Vatikan Büyükelçimizin katilinin bir an evvel yakalanması için gerekli tedbirleri almasını İtalyan Hükümetinden talep etmiş bulunmaktadır. Büyükelçi Taha Carım'a karşı girişilen

---

111 "Ermenilerin Son Vahşeti", Günaydın, 11 Haziran 1977.

112 Şimşir, a.g.e., s. 219.

suikast hareketinin bundan önce diplomatlarımıza yapılmış saldırılarla ilişkisi üzerinde de önemle durulmaktadır. Suikastlarla ilgili tertiplerin aydınlatılması için her teşebbüs yapılmaktadır.

Milletimiz bu kıymetli vatan evladının kaybından duyduğu acıyı da şüphesiz göğüslemeyi bilecektir.

Kaybettiğimiz Büyükelçimiz Taha Carım'a Allah'tan rahmet, ailelerine ve büyük milletimize başsağlığı dileriz."

Madrid Büyükelçimiz Zeki Kuneralp'in eşi, Necla Kuneralp ve emekli büyükelçi Beşir Balcıoğlu'nun öldürülmesi basında çokça yer bulmuş,[113] Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün İspanyol Kralı Juan Carlos'un başsağlığı mesajını cevaben *"İnsanlığa yöneltilmiş bu suikastların son olmasını dilerim"* sözleri Tercüman gazetesinde yayınlanıyordu.

Başbakan Bülent Ecevit ise bu elim olay üzerine şu cümleleri sarf ediyordu:[114]

"Bütün insanlığın üzüntü ile ve tepkiyle karşılayacağına inandığım bu facia karşısında tüm ulusumuza başsağlığı diliyorum ve inanıyorum ki yurdumuzda ve dünyanın her yerinde yurttaşlarımız kışkırtmalara kapılmaksızın, Türk ulusunun yüce insanlık niteliklerini ve barışçılığını kanıtlayacaktır."

12 Ekim 1979 Cuma günü Lahey Büyükelçimizin oğlu Ahmet Benler'in şehadetiyle ilgili olarak da Başbakan Bülent Ecevit'in şu sözleri Milliyet gazetesinde yer buluyordu:[115]

"Allah'tan… Yurtdışında devletimizi temsil görevini şerefle yerine getiren diplomatlarımızı ve ailelerini ulusumuzun düşmanlarından ve insanlığı unutmuş kimselerin cinayetlerinden korumasını diliyorum."

---

[113] "Bu Kaçıncı? Bütün Dış Temsilcilerimizin Can Güvenlikleri Acımasız Namluların Ucunda.". Hürriyet, 3 Haziran 1978 Cumartesi.

[114] Şimşir, a.g.e., s. 245.

[115] Şimşir, a.g.e., s. 269.

T.C. Washington Büyükelçisi Şükrü Elekdağ ise şu mesajı geçmiştir:[116]

> *"Ahmet Benler'in katli tedhişçilerin yumuşak hedeflere yöneldiklerini ortaya koymaktadır… Bugüne kadar uluslararası basın Ermeni tedhişçiliğini ciddi şekilde kınamamıştır. Bu da kuşkusuz Ermeni örgütleri ve arkalarındaki güçler bakımından cesaret verici olmuştur… Tedhişçilerin cinayetlere devama yönelten en önemli husus kuşkusuz eylemlerinin cezasız kalmasıdır."*

Atina Büyükelçiliği İdari Ataşesi Galip Özmen ve kızı Neslihan Özmen'in şehadetleri ile ilgili gerek haberler gerekse bildiriler Hürriyet, Milliyet gazetelerinde yer almıştır.[117] Nitekim Başbakan Demirel, Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen siyasi parti liderleri ve diğer devlet erkânı üzüntülerini bildiren başsağlığı mesajları yayınlamışlardır.

Özmen ailesinin şehadetleri sonucunda Başbakan Süleyman Demirel şu mesajı kamuoyu ile paylaşmıştır:[118]

> *"Diplomatlarımızın ve ailelerinin şahsında Türk Devletine karşı yapılmış olan katliamı şiddetle kınamaktayım… Dökülen kan yerde kalmayacaktır."*

Sidney Başkonsolosumuz Şarık Arıyak ve koruma polisi Engin Sever'in şehadeti[119] ile ilgili olarak 18 Aralık 1980'de Kenan Evren şöyle diyordu:[120]

> *"Dışişleri Bakanlığımızın değerli mensuplarından Sidney Başkonsolosu Şarık Arıyak ile koruma polisi Engin Sever'in menfur bir suikast sonucunda hayatlarını kaybetmiş olmalarından derin acı duydum. Olayı nefret ve üzüntüyle karşılıyoruz…"*

Konuyla ilgili Dışişleri Bakanı İlter Türkmen de şöyle söylüyordu:[121]

---

[116] Şimşir, a.g.e., s. 269.

[117] "Atina'da Bir Diplomatımız Öldürüldü", Hürriyet, 1 Ağustos 1980 Cuma.

[118] Şimşir, a.g.e., s. 315.

[119] "Kana Doymuyorlar: Gizli Ermeni Örgütü Avustralya'da Başkonsolosumuzla Polisini Öldürdü", Hürriyet, 18 Aralık 1980 Perşembe.

[120] Şimşir, a.g.e., 339.

"Türk Milleti bu vatan uğruna şehit olanları asla unutmayacaktır."

Yine 6 Mart 1981 tarihli Hürriyet, Milliyet, Son Havadis ve diğer Türk gazeteleri gerek manşet gerekse sürmanşetten Ermeni terörüne kurban giden Reşat Moralı ve Tecelli Arı ile ilgili başlıklar atacaklardır.

Büyükelçilik Müsteşarı ve Reşat Moralı'nın sınıf arkadaşı Cenk Duatepe, Moralı'nın şehadeti sonrasında şu cümlelerle olaya tepki göstermiştir:[122]

> *"12 adet mermi izi tespit ettim. Bu sayıya (Reşat) Moralı'nın ve (Tecelli) Arı'nın aldığı kurşunlar dahil değildir. Vaka mahalline geldiğimde sırtından dört kurşun yarası alan Moralı'nın üzerini henüz örtüyorlardı. Arı da bir cankurtaran ile hastaneye kaldırılmak üzere idi. Arı'nın kaç kurşun yarası aldığını öğrenemedim. Sadece başından yaralanmış olduğunu bizzat gördüm."*

Elim olayla ilgili Diyanet İşleri Başkanı Tayyar Altıkulaç'ın demeci şu şekilde idi:[123]

> *"Türk Hariciyesinin Mehmet Baydar'la başlayan şüheda zincirindeki son halka ayrı bir özellik taşımaktadır. Son şehitlerimizden biri Din görevlisidir. Tecelli Arı'nın şehit olması ile tecelli eden manzara bütün insanlığı ve tarihi utandıracak kadar vahimdir… Herkesi… ellerini kana bulayan bu vahşi yaratıkları telin etmeye çağırıyor, bütün milletimize ve bütün İslam alemine başsağlığı dileklerimi sunuyorum."*

Los Angeles Başkonsolosu Kemal Arıkan'ın 28 Ocak 1982'de şehit olması ise yerli ve yabancı basında geniş yer bulmuştur.

T.C. Boston Fahri Başkonsolosu Orhan Gündüz'ün 4 Mayıs 1982 Salı gününde şehit edilmesi üzerine Başbakan Bülend Ulusu şu mesajı geçmiştir:[124]

---

[121] Şimşir, a.g.e., 339.

[122] Şimşir, a.g.e., s. 379.

[123] Şimşir, a.g.e., s. 379.

[124] Şimşir, a.g.e., s. 501.

"Devletine ve ulusuna anayurdundan çok uzaklarda fahri olarak seve seve hizmet vermekten kaçınmayan değerli insan Orhan Gündüz'ün menfur Ermeni terörüne kurban gitmesi, milletçe hepimizi kedere boğmuştur."

T.C. Washington Büyükelçisi Şükrü Elekdağ ise şöyle demiştir:[125]

"Merhum Orhan Gündüz… Fahri Konsolosluk işini büyük bir şevk ve iştiyakla yapan, Boston'daki Türk okulunun kurulmasında ve düzenli çalışmasında ön ayak olup önemli rol oynayan, Boston ve civarındaki bütün Türkler tarafından içtenlikle sevilen ve sayılan bir kişi idi. Fahri Başkonsolos olmasına rağmen, yıllar boyu devlete gayet başarılı, meslekten bir Başkonsolos gibi hizmet vermişti…"

T.C. Dışişleri Bakanlığı geçtiği haberde, "Lizbon Büyükelçiliğimiz İdari Ataşesi Erkut Akbay bugün, 7 Haziran 1982, eşi (Nadide Akbay) ile birlikte evi önünde otomobili içinde silahlı bir teröristin saldırısına uğrayıp şehit olmuş, eşi ağır yaralı olarak hastaneye kaldırılmıştır…" derken, Başbakan Bülend Ulusu ve Protokol Genel Müdürü Akgün Kıcıman olayla ilgili sırasıyla şu demeçleri geçmişlerdir:[126]

"Türk Milletinin güzide ve masum evlatlarına karşı sürdürülen bu anlamsız ve acımasız terörün tüm insanlık âlemi için bir yüz karası olduğu muhakkaktır. Milletimizi kedere boğan bu menfur ve hiçbir maksada hizmet etmeyen cinayetlerin hesabını Türk Devleti elbette soracaktır."

"Erkut ve Nadide Akbay'dan geriye kalan iki masum yavruyu mukaddes emanetler olarak bağrımıza basıyoruz. Onlar, bu alçakça cinayetlerin yol açtığı yaraları hatırlatan ve tüm insanlığın önlerinde utanç duyacağı birer sembol olarak büyüyeceklerdir."

[125] Şimşir, a.g.e., s. 501.

[126] Şimşir, a.g.e., s. 527.

9 Eylül 1982 Perşembe günü şehit olan T.C. Burgaz Başkonsolosluğu İdari Ataşesi Bora Süelkan'ın şehadeti üzerine T.C. Burgaz Başkonsolosu Yavuz Gör şu çok özel ve duygulu mesajı üçüncü kişilerle paylaşıyordu:[127]

> *"Başkonsolosluğun İdari Ataşesi Bora Süelkan'la bir gece evvel çıktık. 'Slançev Bryag"daki turistik lokantada yemek yedik. Gece yarısına doğru Süelkan'ın apartmanın önündeki ufak parkta oturduk, sohbet ettik, Beyefendi… Bu gece içimde bir sıkıntı var… diyordu genç adam."*

Devlet Başkanı Kenan Evren ise şu mesajı vermiştir:[128]

> *"Bora Süelkan'ın katili sadece Türkiye ve temsilcilerine karşı değil, fakat bütün insanlık ve medeni milletler âlemine karşı bir saldırı teşkil etmektedir."*

9 Mart 1983 Çarşamba günü Dışişleri Bakanlığının parlak büyükelçilerinden birisi olan Galip Balkar Ermeni teröristlerce şehit edilmiştir. Büyükelçi Balkar'ın şehadeti tüm ülkeyi yasa boğmuş devlet ricali Balkar için duygu yüklü mesajlar paylamışlardır.[129] Dışişleri Bakanı İlter Türkmen, Balkar için *"Büyükelçi Balkar'ın kaybı hepimiz için çok acıdır. Kendisi için istikbale yönelik büyük ümitler besliyorduk, ancak ömrü vefa etmedi."* Sözlerini söylerken Dışişleri eski Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil ise Balkar için şöyle diyordu: *"Türk diplomasisi yeri kolaylıkla doldurulamayacak kıymetli bir evladını kaybetmiştir."*

İlber Ortaylı birçok yazısında mülakatlarında ve televizyon programlarında Türk bürokrasi geleceğinin en parlak memurları olarak Dışişleri meslek memurlarını gösterir. Ortaylı, kariyer diplomatlar için "Geceye kadar çalışırlar, bitmemiş dosyaları sabaha kadar bitirirler ve tıraşlı, şık bir şekilde, en iyi dosyayı hazırlamış halde bakanlığa gelirler" der. Dışişleri memurluğu gerçekten de önemli bir seçme sınavı sonrası elde edilebilecek ve yükselmek için sürekli olarak çalışmayı

---

[127] Şimşir, a.g.e., s. 583.

[128] Şimşir, a.g.e., s. 583.

[129] Şimşir, a.g.e., s. 629.

gerektirecek özel bir memurluktur. ASALA ve diğer Ermeni terör gruplarının hedeflerinde bu memurlarımızın olması belki de bir tesadüf değildir.

SONUÇ

Terörizm çalışmaları, sosyal bilimlerin hemen tüm disiplinlerinin üzerinde durduğu anlamaya çalıştığı temel çalışma konseptlerinden birisidir. Bu ilginin başlıca nedeni terör ve terörizmin toplumun bütün boyutlarını hedef alması ve hedef alan yapısının olmasından kaynaklanmaktadır.

Terör, zayıfın güçlüye karşı siyasi mücadelesinde, güçlüyü yenebileceği değil ama onu zora sokabilecek taktiğin ismidir. Teröristler insanların korkuları üzerine kendi amaçlarını inşa ederler. Terör faaliyetleri ile teröristler, insanların davranışlarını, tutumlarını ve tercihlerini değiştirmeyi zorlamaya çalışırlar.

Terörizm ise politik bir amacı hayata geçirmek için kullanılan yöntemdir. Bu yöntemin içerisindeki en önemli araç ise şiddet ve şiddet kullanma tehdidi̇dir. Terörizm çok eski bir konsepttir. Özellikle 19. yüzyılda terörizmin ivme kazandığı görülmektedir. Bu dönemde İdeolojik Terör, Anarşist Dalgayla beraber yükselmiştir. 1950'li yıllarda etnik kaynaklı terörizm aktifken daha sonraki yıllarda ideolojik yaklaşımlı ve daha Marksist – Leninist düşünceyle donatılmış terörizm ivme kazanmıştır. Özellikle yeni milenyumla beraber terörizm daha dini motifli bir hale evrilmiştir.

Yeni dönem Ermeni terör örgütleri, terörizmin bu yeni tanımlanan Marksist-Leninist düşünce odağından tekrardan harekete geçmişlerdir. Ermeni terörizminin en önemlilerin başında gelen ASALA da bu fikirlerle donatılmış bir terör örgütüdür.

ASALA terör örgütünün amacı 1915 olaylarının bahane göstererek Türkiye'den tazminat ve toprak almaktır. Bu görüne yüzdür. Ermeni lobisinin genel amacı ise Türk ve Türkiye düşmanlığından beslenerek yeni nesil Ermeni gençlerine, Ermeni milliyetçiliğini aşılamaktır. ASALA da bu düşüncenin hizmetkârı bir terör örgütüdür. Vur-kaç yöntemi bu terör örgütünün vasıfsızlığını göstermektedir. Bir geleneğin ürünü olduğu doğru ve açıktır. Ancak bu gelenek ihaneti ve arkadan vurmayı yeğleyen bir gelenektir. ASALA da tıpkı öncülleri olan Hınçak ve Taşnak gibi ihaneti kendisine şiar edinmiş bir terör örgütüdür.

Hiçbir zaman askeri bir kuvvetle karşı karşıya mücadele edememiş bir terör grubu olan ASALA, kendisine kurban olarak ellerine silah almamış kişileri seçmiştir. Bu kişiler de yurt dışında görevli olan Tük devlet memurları olmuştur. ASALA işte bu devlet görevlilerine karşı terör eylemleri gerçekleştirmiş bir terör grubudur.

Bugün ASALA veya başka bir isimle Ermeni terör grubu aktif değildir. Bunun en önemli nedeni Ermeni diasporasının Türkiye'ye yönelik politikalarında taktik değiştirmesidir. Diaspora, son dönemde terör faaliyeti sergilemek yerine Avrupa ve Atlantik ülkeleri başta olmak üzere dünyadaki birçok ülke parlamentosunda sözde Ermeni soykırımı iddialarını geçirmek ve bu iddiaları kabul ettirmek için mücadele etmektedir.

ASALA terör örgütünün son eylemi üzerinden uzun yıllar geçmiştir. Yukarıda örgütün içeriğini incelediğimiz bölümde bu terör örgütünün son evresini incelediğimizde bir takım tanılar koymuş ve örgütün tam olarak sonlanmadığını yazmıştık. Örgüt şu an için uyku sürecindedir. Çünkü özellikle Ermeni diasporası, Ermeni soykırımı iddialarını gündemde tutmak için diğer ülkelerin parlamentolarını, sivil toplum kuruluşlarını, think-thanklerini, marjinal görüşlü siyasi partilerini kullanmaktadır. Şu an için terör faaliyetlerini arka plandadır. Ancak bu süreç, Ermeni terörizminin tekrar diriltmeyeceğini göstermemektedir.

ASALA terör örgütü, birçok masum cana kıymış, vur-kaç taktiğini benimsemiş bir terör grubudur. Türk diplomatlarına yönelik gerçekleşen birçok terör eylemini bu grup üstlenmiştir. Bu terör örgütü şu an için uykudadır ancak yeniden etkinliğe geçme girişiminde bulunursa Türkiye Cumhuriyeti'nin terörle mücadelede kararlı tutumunun karşısında kendisini bulacaktır.

KAYNAKÇA

ANDERSON, Sean K. ve SLOAN, Stephen, **Historical Dictionary of Terorism, Historical Dictionari of War, Revolution, and Civil Unrest,** No. 38, The Scarecrow Press, 3. Baskı, 2009.

BARDAKÇI, Murat, **Talat Paşa'nın Evrak-ı Metrukesi**, Everest Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2013.

BİRAND, Mehmet Ali, "Diplomatlarımıza Yazık Değil Mi?", **Milliyet**, 19 Aralık 1980.

CENGİZER, Altay, **Adil Hafızanın Işığında: Osmanlı'nın Son Savaşı**, Ötüken Neşriyat, 3. Baskı, İstanbul, Kasım 2017.

CHALIND, Gerard and BLIN, Arnaud, **The Historyof Terrorism: From Antiquity to Al Qaeda**, University of California Press: Berkeley and Los Angeles, California, 2007.

ÇAKMAK, Haydar ve ALTUNOK, Taner, **Terörizmin Finansmanı ve Ekonomisi**, Ankara, Barış Platin Kitap, 2008.

ÇİTLİOĞLU, Ercan, **Yedekteki Taşeron: ASALA**, Ümit Yayıncılık, Ankara, İkinci Baskı, 1998.

DUGAN, Laura, HUANG Julie Y., LAFREE Gary & McCAULEY Clark, "Sudden Desistance from Terrorism: The Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia and the Justice Commandos of the Armenian Genocide", **Dynamics of Asymmetric Conflict**, 2009, 1:3.

ERİM, Nihat, **Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri, Cilt 1**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1953.

GİRGİN, Kemal, **Çağdaş Politika ve Diplomasi El Kitabı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1975.

GUNTER, Michael M., **Armenian History and the Question of Genocide**, Palgrave Macmillan, 2011.

GÜCENMEZ, Bekir, **Terörizmin Finansmanı: PKK, ETA ve IRA Terör Örgütlerinin Karşılaştırılması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014.

GÜRÜN, Kamuran, **Ermeni Dosyası**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. Baskı, Ankara, 1985.

İNALCIK, Halil, **Tanzimat ve Bulgar Meselesi: Doktora Tezi'nin 50. Yılı 1942 – 1992**, Eren Yayıncılık, İstanbul.

KANTARCI, Şenol, Kamer Kasım vd., **Ermeni Sorunu El Kitabı**, Ermeni Araştırmaları Enstitüsü, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2002.

KANTARCI, Şenol, **Tarih ve Uluslararası İlişkiler Boyutuyla Ermeni Dosyası**, IQ Kütür Sanat Yayıncılık, Nisan 2011, İstanbul.

KODAMAN, Bayram, **Ermeni Macerası: Tarihi ve Siyasi Bir Değerlendirme**, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 12, Isparta, 2001.

LEWY, Guenter, **The Armenian Massacres in Ottoman Turkey: A Disputed Genocide**, The University of Utah Press.

McCARTHY, Justin ve McCARTHY, Carolyn, **Turks and Armenians: A Manuel on the Armanian Question**, Committee on Education Assembly of Turkish American Associations Washington, D.C., 1989.

McCARTHY, Justin, TURAN, Ömer ve TAŞKIRAN, Cemalettin, **Sasun: The History of an 1890s Armenian Revolt**, The University of Utah Press, 2014.

ÖZMAN, Recep ve AÇIL, Okan, "Sicarii Örgütü ve Faaliyetleri", **Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 38, Sayı: 63, Yıl: 2019.

PRİMORATZ, Igor, **Terrorism: The Philosophical Issues**, Palgrave Macmillan, 2004.

SCHMID, Alex P., **The Routledge Handbook of Terrorism Research**, Taylor & Francis or Roudledge, London - New York, 2011.

SÜSLÜ, Azmi, **Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı**, Ankara, 1990.

ŞEYHUN, Ahmet, **Said Halim Paşa: Osmanlı Devlet Adamı ve İslamcı Düşünür (1865 – 1921)**, Çeviren: Derya Göçer, Everest Yayınları, 1. Baskı, Haziran 2010.

ŞİMŞİR, Bilal N., **Şehit Diplomatlarımız (1973 – 1994), 2 Cilt**, Bilgi Yayınevi, Birinci Baskı, Aralık 2000, Ankara.

ŞİMŞİR, Bilal N., **Ermeni Meselesi: 1774 – 2005**, Bilgi Yayınevi, 5. Baskı, Eylül 2009, Ankara.

URAS, Esat, **Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi**, Belge Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul, 1987.

YALÇIN, Hüseyin Cahit, **Talat Paşa**, Yedigün Neşriyatı, 1943.

İnternet Kaynakları:

www.mi5.gov.uk

www.fbi.gov

www.nato.int

www.mevzuat.gov.tr

www.jandarma.gov.tr

www.eraren.org

www.cia.gov

Gazeteler:

Milliyet

Hürriyet

Tercüman

Son Havadis

Cumhuriyet

EKLER

EK – 1

UNESCO GENEL KONFERANS BAŞKANI BÜYÜKELÇİ ALTAY CENGİZER'İN ERMENİ SORUNU KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ[130]

Birinci Dünya Savaşı ve Ermeni Meselesi Hakkında Genel Bilgi Verebilir Misiniz?

Birinci Dünya Savaşı Osmanlı İmparatorluğu'nu paylaşılması için başlamamıştır. Ancak başladığı andan itibaren Osmanlı'nın paylaşılması meselesine dönüşmüştür. 1870'de Almanya'nın birliğini kurması, büyük güçlerle (İngiltere, Fransa ve bir noktaya kadar Rusya) bir sınama olarak ortaya çıkmıştır. On yıl içerisinde Almanya'da büyük bir sanayileşme hareketi vardır. Bismarck fazla dış mecralara kalkışan bir lider değildir. Ancak Bismarck'tan sonra daha maceracı hüviyete bürünen bir Almanya söz konusudur. Birinci Dünya Savaşı'nın kökenlerini, İngiltere – Almanya rekabetini buradan itibaren bulabiliriz.

Birinci Dünya Savaşı'nın doğrudan doğruya Osmanlılarla ilgili olmamasının nedeni ise Osmanlılar üzerinden toprak teklif etme sureti ile ittifakların oluşmasıdır. En önemli örnek ise Boğazlar ve İstanbul'un Rusya'ya teklif edilmesidir.

Osmanlılar Birinci Dünya Savaşı'na girmeyebilirdi demek iki yüz yıllık Şark Meselesini yok saymak demektir.

İngiltere büyük bir deniz imparatorluğudur, fakat kara ordusu zayıftır. Nitekim Fransa da öyledir. O yüzden Almanlara karşı, Rus kara ordusuna ihtiyaç vardır. Bu orduyu yanına alabilmenin yolu da İstanbul ve Boğazları Ruslara teklif etmek suretiyle oluşacaktır.

---

[130] UNESCO Genel Konferans Başkanı ve Türkiye UNESCO Daimi Temsilcisi Büyükelçi Altay Cengizer ile bir röportaj gerçekleştirmek istedik. Sayın Cengizer özellikle dünyada baş gösteren COVID-19 sorunu ve artan görev yükünden dolayı bu röportaja istese de katılamadı. Ancak soracağımız sorular incelendiğinde Sayın Cengizer'in daha önce bu minvaldeki sorulara Derin Tarih ve Türkiye Günlüğü gibi dergilerde ve İstanbul'da gerçekleştirdiği konferanslarda cevap vermiş ve bu cevapların tezimizde de kullanılmasını uygun görmüş, izin vermiştir. Bu noktada kendilerine teşekkürü bir borç biliyorum. Ayrıca Sayın Büyükelçimizin İstanbul'da gerçekleştirdiği konferanslarda hazır bulunan ve aldığı notları benimle paylaşan Tümer Demir'e de teşekkür ederim. S.D.

Tüm bu süreçte tüm devletler güçlenirken, Türkler Türklükten bahsedemez durumdadır. Almanya'dan başka anlaşma yapılabilecek devlet yoktur. Rusya'nın olduğu yerde Türkiye olamaz. Rusları savaşa sokmak için vaat edilen topraklar Türk toprağıdır. Rusya, 1908'de Avrupa'ya geri dönmüştür. Öncesinde ilgi alanı Asya-Pasifiktir. 1904 – 1905 Japon yenilgisi, Rusların Avrupa'ya yönelmesinde etkili bir olay olarak karşımızda durmaktadır.

Osmanlı'nın toprak bütünlüğünün garantisinin Antant olarak verilmesi diye bir şey yoktur. Antant garantisi liberal emperyalist öğretinin savunucusudur. Antant bugün var, yarın yoktur. Garanti devletlerarasında olmamıştır. Garantiler devletten devlete verilir. Antant'ın toprak bütünlüğü garantisi Antant sona erince ne olacak?

Ermeniler, Berlin Antlaşması'ndan sonra devlet olacaklarına inandılar. Ermeni isyanları oldukça güçlü isyanlardır. Ermenilerin tüm bu süreçte siyasi beklentileri vardır. Ermeni Meselesi kimlikle ilgili meseledir. Türkiye Cumhuriyeti bütün bir 20. yüzyılı Ermeni unsurunu kaybettiği için göreceli olarak daha fakir geçirmiştir.

Tehcir Öncesinde Ermenilerin savaş ortamında oldukları tehlike neydi?

Bugün galebe çalmış gözüken Ermeni anlatısı tamamen siyasi hedeflere sahiptir. Böyle olduğu içindir ki meselenin insani özüne varmakla ilgisi olmayan bu anlatının büyük eksikleri gözlerden kaçırılmaya çalışılmakta, sorgusuz – sualsiz kabule zorlanmaktadır. Bu anlatım, örneğin Osmanlı İmparatorluğunun 1. Dünya Savaşı'na girişini tamamen Pan–Türkist emellere bağlar ki bu saçma bir iddiadır.

Hâlbuki hiçbir büyük insani hadise bize inandırılmak istendiği kadar basit ve tek taraflı izahata müsait değildir. Ermeni anlatısının dışarıdaki ve içerideki sahiplenicileri, kamuoyunu, kumsalın hemen kenarında annesinin yanında deniz gözlüklerini takmış küçük balıkları izlemekle yetinmesi gereken on yaşlarında bir çocuk mertebesinde görüyor.

Aslında meselenin insani özüne varmak isteyen, basit şnorkelleri atıp derinlere gitmek ve ne olduğunu anlamak isteyenler, tamamen siyasi emellere bağlı kılınmış Ermeni anlatısına karşı çıkanlardır.

İşte Ermenilerin hiç bahsetmediği, bahsetse de geçiştirmeye çalıştığı Ermeni İsyanı olgusunun, söz konusu anlatının başlıca eksiklikleri arasında görülmesi gerekir. Hiç de etkisi azımsanacak ikinci plana atılabilecek bir olgudan bahsetmiyoruz.

Ermeni İsyanı gayet güçlüydü. Şüphesiz Ermeni unsurunun büyük çoğunluğu 1915 bahar ayları itibariyle karışmış da değildi ve trajedi burada yatmaktadır. Lakin Osmanlı orduları da düşmanla temas halinde, büyük lojistik sıkıntılar içinde ölüm – kalım savaşı vermekteydi. Bu şartlarda cephelerden herhangi birinin yarılması, diğerlerinin de düşmesi anlamına gelmekteydi.

Tehcire hangi şartlarda karar verildi?

Ne var ki, tam da şu sıralarda aynen bunu yapmamız istenmekte. Baskın Ermeni anlatısını oluşturan, bu anlatıyı yayan çevreler ve bu tek taraflı anlatının yeni tekrarlayıcıları, 1915 olayları ve tüm Anadolu sathındaki büyük trajedilerin Birinci Dünya Savaşı eşliğinde oluşmuş bir sistemik kaos şartlarında cereyan ettiği görmezden gelmekte, Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa girme kararının nefs-i müdafaaya bağlı olduğu gerçeğinin üstünü bir sis perdesiyle kaplamak için ellerinden geleni yapmaktadırlar.

Bu kesim, Şark Meselesini yok sayar. Osmanlılar üzerinde tüm hatlarıyla belirmiş Çarlık Rusya'sı kaynaklı açık ve yalın tehditten hiçbir şekilde bahsetmez hatta bu tehdidi ortaya koyan 21 Şubat 1914 tarihli Çarlık Büyük Konferansı'nın tutanaklarından da bir haber gözükür… O dönemde sanki Post-Nükleer bir dünyada yaşıyorlarmışçasına İstanbul ve Boğazların Çarlık için 1914'te arz ettiği önemi bilmezden gelir. Ermeni İsyanını da küçümser, vardığı boyutların önemsiz olduğu iddiasında bulunur.

Buna karşın, bitmek tükenmek bilmeyen şekilde Osmanlıların Türkçü – Turancı nedenlerle savaşa girdiği; esasen başlıca amaçlardan birinin de Türklerin birleşme yolu üzerinde duran Ermenileri yok etmek olduğu, Almanya'yla ittifakında bu nedenle tercih edildiği gibi iddiaları herhangi bir kanıt ortaya koymak gereğini hissetmeden sürdürür.

1915'i gerçekten izah etmemize yarayacak ayrıntılı bir resmin peşine düşmek, Doğu'nun bu iki kadim milleti arasında bir buluşmayı; meselenin insani özüne doğru

yol alınmasını sağlayacak şekilde adil bir hafızanın ortaya konulmasını istemek tam da bugünlerde inkarcılık suçlamasıyla karşı karşıya kalmak için yeterli olmaktadır. Her şeyi kendine yontan bir tarafı tamamen suçsuz, art niyetsiz ve tertemiz, eli kana bulaşmamış gösterirken, diğer tarafı baştan aşağı lekeleyen ve kötülüğün bu dünyadaki timsali addeden tek taraflı anlatım iddialarla hiçbir yer varılamayacaktır. Aksine, gelecek nesillerin yüksek menfaatleri uğrunda bu kısır döngü kırılmalı, tarihin siyasileştirilmesi çabalarından vazgeçilmelidir.

EK – 2

DR. PAT WALSH İLE RÖPORTAJ (ORİJİNAL DİL)

What are your thoughts on the 1915 events?

These were tragic events that came about mainly due to the Great War. The Ottomans reacted to the Allied invasions and Dashnak insurrection in the east by relocating the Armenian population. This was a standard counter – insurgency policy of the time used by all Great Powers. The forced migration was handled with variable success due to the circumstances. It had to be hastily improvised and there were many in desperate conditions who took it as an opportunity to engage in violence and robbery. There does not seam to been an intention to wipe out the Armenians but certainly many were killed and dispossessed along with the Muslim population. A civil war developed in an unstable situation where authrity often changed hands and no one knew who was to be master the next week or year.

Can you draw a general framework about Armenian terrorism?

It originated in Tsarist times. Tsarist Russia produced terrorism in abundance and the Dashnaks were a group which practiced terorism from the beginning in a very effective manner. They not only terrorized Muslims in Transcaucasia but also their own people, in order to exhort finance and suppress opposition. They assassinated hundreds of Tsarist officials in the first decade of the 20th Ceuntry. Terrorism was a central feature of Armenian politics from the beginning. Armenian nationalism has a rich terroristic heritage stretching back eve before the Dashnaks. Terrorism was really the favorite means of these revolutionary groups with its attendant features. Stephen Kotkin, the Princeton Professor and expert on Stalin recently said that the Bolsheviks had nothing on the Dashnaks with regard to terrorism. The Dashnaks were the terrorists par excellence in Southern Russia.

What are your opinions about ASALA?

ASALA and its offshoots appear to me to be of the same type as the Baader-Meinhoff and Brigade Rosse. The 1970s saw an explosion of terrorism and the Armenian activities were very much a part of this violent decade. ASALA and its offshoots really had the same aims as the Armenian genocide lobby – Turkish

recognition of Genocide, reparations and territorial compensation. I think they also demanted Magna Armenia too – the 6 vilayets plus a lot of Transcaucasia. That was ridiculous and hopeless in the extreme. The current political campaign is more subtle and declares more limited objectives. ASALA's activities, although they helped promote the 'Armenian Genocide' recognition demand, were fundamentally dysfunctional for the campaign. The hostility of governments and peoples would inevitably be incurred by planting bombs and shooting diplomats, government employees and innocent civilians of various nationalities.

Do you think ASALA will become active in the future?

Probably not. However, the capacity is still there and Armenian natiolism is an extremist ideology that always has the capacity to produce such manifestations.

Where is ASALA's place in terrorism studies?

I think ASALA were crude politically, but they were driven bu a strong tradition and ideology. They are very akin to 1970s terrorist groups. If we compare them with the IRA for instance, they never developed the same military ability or political sophistication. The IRA was much more restrained and engaged most of its resources against military targets. ASALA favoured terrorism against state officials and random anti-civilian bombing.

EK – 3

DR. PAT WALSH İLE RÖPORTAJ (SERBEST ÇEVİRİ)

1915 olaylarıyla ilgili düşünceleriniz nelerdir?

Bunlar esas olarak Büyük Savaş'tan kaynaklanan trajik olaylardı. Osmanlılar, doğudaki Müttefik istilalarına ve Taşnak ayaklanmasına Ermeni nüfusunun yerinin değiştirerek tepki gösterdi. Bu, tüm Büyük Güçler tarafından kullanılan zamanın standart bir karşı isyan politikasıydı. Zorunlu göç, koşullar nedeniyle değişken başarı ile ele alındı. Acele ile doğaçlama yapılması gerekiyordu ve bunu şiddet ve soygun için bir fırsat olarak gören umutsuz koşullarda birçok kişi vardı. Ermenileri yok etmek gibi bir niyet yok gibi görünüyor, ancak kesinlikle Müslüman nüfusla birlikte birçoğu öldürülmüş ve mülksüzleştirilmiştir. Kararsız bir durumda gelişen bir iç savaş, otoritenin sık sık el değiştirdiği ve kimsenin gelecek hafta ya da yılda kimin hâkim olacağını bilmediği bir durumda gelişti.

Ermeni terörizmi hakkında genel bir çerçeve çizebilir misiniz?

Çarlık döneminden kaynaklandı. Çarlık Rusya terörizmi bolca üretti ve Taşnaklar başından beri terörizmi çok etkili bir şekilde uygulayan bir gruptu. Finansı yaymak ve muhalefeti bastırmak için sadece Transkafkasyadaki Müslümanları değil, kendi halklarını da terörize ettiler. 20. yüzyılın ilk on yılında yüzlerde Çarlık yetkilisine suikast düzenlediler. Terörizm, Ermeni siyasetinin başından beri merkezi bir özelliğiydi. Ermeni milliyetçiliği Taşnaklardan önceye bile uzanan zengin bir terörist mirasa sahiptir. Terörizm, eşlik eden özellikleriyle bu devrimci grupların en gözde aracıydı. Princeton Profesörü ve Stalin uzamanı Stephen Kotkin geçtiğimiz günlerde Bolşeviklerin Taşnak'ta terörizm konusunda hiçbir şeyleri olmadığını söyledi. Taşnaklar, Güney Rusya'daki mükemmel teröristlerdi.

ASALA hakkında ne düşünüyorsunuz?

ASALA ve türevleri bana Baader – Meinhof ve Rosse Tugayı ile aynı tipte gibi görünüyor. 1970'ler bir terör patlaması gördü ve Ermeni faaliyetleri bu şiddetli on yılın büyük bir parçasıydı. ASALA ve türevleri, Ermeni soykırımı lobisiyle aynı amaçlara sahipti – Türkiye'nin Soykırımı tanıması, tazminatlar ve bölgesel tazminat, sanırım onlarda Magna Ermenistan'ı talep ettiler – 6 Vilayet artı Transkafkasya'nın

büyük bölümü, bu aşırı derecede saçma ve umutsuzdu. Mevcut siyasi kampanya daha öncelikli ve daha sınırlı hedefler ilan ediyor. ASALA'nın faaliyetleri, Ermeni soykırımının tanıma talebinin desteklenmesine yardımcı olmalarına rağmen kampanya için temelde işlevsizdi. Hükümetlerin ve halkların düşmanlığı kaçınılmaz olarak diplomatları bombalayarak hükümet çalışanlarını ve çeşitli milletlerden masum sivillere ateş ederek gerçekleşecekti.

Sizce ASALA gelecekte aktif olacak mı?

Muhtemelen hayır. Bununla birlikte kapasite hala oradadır ve Ermeni milliyetçiliği her zaman bu tür tezahürler üretme kapasitesine sahip olan aşırıcı bir ideolojidir.

ASALA'nın terörizm çalışmalarındaki yeri nerede?

ASALA'nın politik olarak kaba olduğunu düşünüyorum, ancak güçlü bir gelenek ve ideoloji tarafından yönlendirildiler. 1970'lerin terörist gruplarına çok benziyorlar. Örneğin, buna IRA ile karşılaştırırsak asla aynı askeri kabiliyeti veya siyasi gelişmişliği geliştiremediler. IRA, kaynaklarının çoğunu askeri hedeflere karşı kullanmıştır. ASALA ise devlet görevlilerine karşı terörizmi ve sivil, asker rastgele bombalamayı tercih etti.

EK – 4

BELGELERE GÖRE ERMENİ TERÖRÜNÜN ÜLKELERE ve YILLARA GÖRE DAĞILIMI

ŞEKİL - 1

Approved for Release: 2013/04/30

~~Secret~~

Armenian Terrorism:
Types of Attacks

	Total	Unsuccessful Assassination Attempts	Assassinations	Bombing Incidents	Miscellaneous [a]
Total	203	17	12	161	8
1983	17	2	0	12	3
1982	23	5	2	15	1
1981	53	1	4	44	4
1980	51	2	5	44	0
1979	28	2	1	25	0
1978	14	1	0	13	0
1977	4	1	0	3	0
1976	6	1	0	5	0
1975	7	2	0	5	0

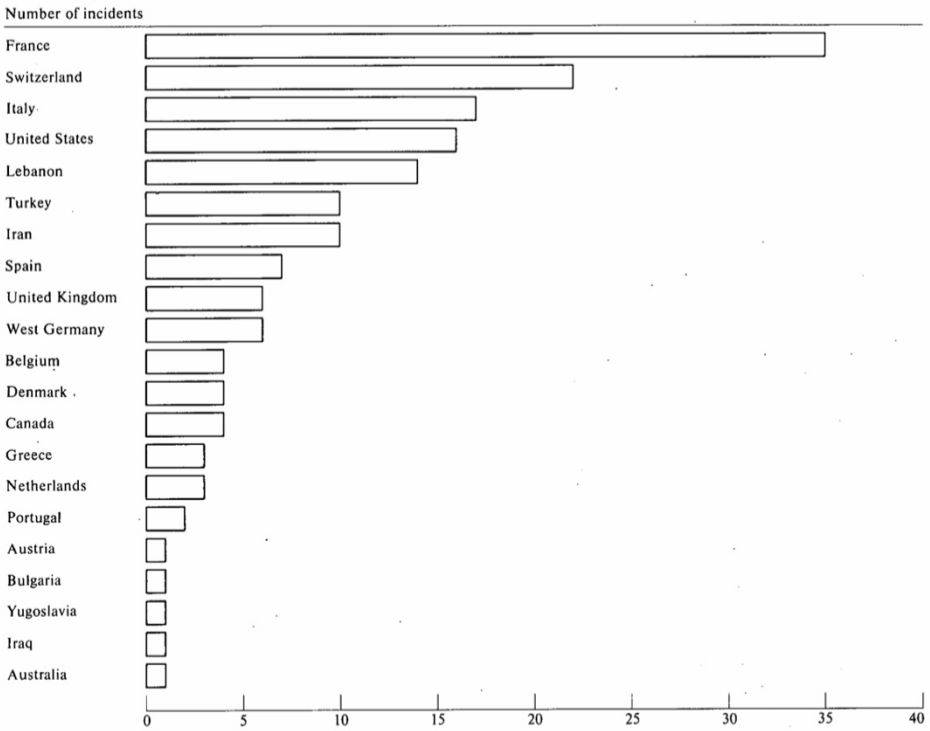
CIA belgelerine göre Ermeni terörü 1975-1983 yılları arasında, toplamda 203 eylem gerçekleştirilmiş ve ayrıca 17 başarısız suikast girişimi, 12 suikast, 161 bombalama eylemleri ve 8 de çeşitli eylemde bulunmuştur.[131]

[131] Erişim: 25 Temmuz 2020, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC0005462031.pdf

ŞEKİL - 2

Approved for Release: 2013/04/30

Figure 1
Armenian Terrorism: Number of Incidents per Country, 1975–83

589991 2-84

would not conduct attacks in Italy except against Turkish targets. In return, the Italians would close the emigration offices within six months. Although Hagopian later said that the Italians reneged by simply moving the offices and changing their names, there have been no more ASALA attacks in Italy.

The Turkish Response

Armenian terrorism is a serious domestic political issue. Unlike other political issues in Turkey, however, it arouses no significant disagreement along right-left lines. Most Turks, regardless of their political views,

Approved for Release: 2013/04/30

Yine CIA tarafından açıklanan aynı belgelerde Ermeni terör örgütünün ülkelerde gerçekleştirdiği eylemler de bir grafik yöntemiyle belirtilmiştir. Grafiği incelediğimizde Ermeni terör eylemlerinin en yoğun gerçekleştiği ülkenin Fransa olduğunu görmekteyiz.[132]

[132] Erişim: 25 Temmuz 2020, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC005462031.pdf

EK – 5

TERÖR EYLEMLERİ ve GERÇEKLEŞTİRİLEN SALDIRILARDA YARALI/CAN KAYBI ORANLARI

TERÖR EYLEMLERİ KONUMLARI	ÖLLÜMLÜ VAKAA SAYISI	YARALANAN KİŞİ SAYISI
YURTDIŞI - Roma THY Bürosu - Lyon Patlaması - Orly Havalimanı Patlaması - Marsilya Ticaret Fuarı	13 ÖLÜ	100 YARALI
TÜRKİYE - Yeşilköy Patlaması - Sirkeci Garı Patlaması - Esenboğa Havalimanı Saldırısı - Kapalıçarşı Patlaması	17 ÖLÜ	155 YARALI

	ŞEHİT	YARALI
DİPLOMAT - Meslek Memuru - Konsolosluk Memuru	18	4
DİĞER DEVLET GÖREVLİLERİ - Büyükelçilik ve Konsolosluklarda Görevli Ateşeler - Diplomat Yakınları	14	6

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	**Soner DEMİR**
Doğum Yeri	**Tokat**
Doğum Tarihi	**31.05.1994**

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	**Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi**
Fakülte	**İnsan ve Toplum Bilgileri Fakültesi**
Bölüm	**Tarih Bölümü**